

Hinduizm’de Tanrı-İnsan İlişkisinde Temayüz Eden Kavramlar Concepts Emerging in God-Human Relationship in Hinduism

Yüksek Lisans Öğrencisi Muhammed Ulaş

Erciyes Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,
Temel İslam Bilimleri,
ulasmuhammed7@gmail.com

Erciyes University
Graduate Education Institute
Basic Islamic Sciences
<https://orcid.org/0009-0006-8584-5927>

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü Article Types	Araştırma Research Article
Geliř Tarihi Received	07 Ocak January 2024
Kabul Tarihi Accepted	16 Mayıs May 2024
Yayın Tarihi Published	30 Haziran June 2024
Yayın Sezonu Pub Date Season	Haziran June
Sayı Issue	41
Sayfa Pages	147-183

Atıf | Cite as

Muhammed Ulaş, “Hinduizm’de Tanrı-İnsan İlişkisinde Temayüz Eden Kavramlar”. Usul İslam Araştırmaları Dergisi 41 (Haziran 2024), 147-183.
<https://doi.org/10.56361/usul.1416121>

İntihal | Plagiarism

Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir
This article has been scanned by iThenticate.
No plagiarism detected.

Yayıncı | Published by
İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi
İstanbul Sabahattin Zaim University

Telif Hakkı | Copyright

Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanır.

Author(s) publishing with the journal retain(s) the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Etik Beyan | Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. | It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Muhammed Ulaş).

Öz*

Tarih boyunca dinler, insan hayatının bir bütünü ve vazgeçilmezi olmuştur. Tanrıya inanç duygusu, ilk insandan günümüze kadar devam edegelmiştir. İnsanın kendisini, çevresini ve doğayı sorgulaması, Tanrı-insan ve insan-evren arasındaki ilişkiyi araştırma çabasına bürünmesi Dünyanın her yerinde, var olan tüm milletlerde, geçmiş tarihlerde süregelmiştir. İnsanın kutsal ile olan irtibatı yaşamının birçok kısmını etkilemiştir. Primitif kültürlerden modern çağa ve günümüzde de din olgusu varlığını sürdürmüştür. Biz bu çalışmamızda Hinduizm’de Tanrı-İnsan ilişkisinde temayüz eden/öne çıkan kavramları inceleyeceğiz. Bu başlık altında vahiy başta olmak üzere Hint inancında Tanrı ile irtibat halinde olan ve oluşan unsurları araştıracağız. Hinduizm’de vahiy *şruti* kelimesiyle işitilen, görülen anlamında kullanılmaktadır. Belli bir peygamber ve vahiy tasavvuru olmayan Hint dininde vahiyler genellikle rişi adı verilen bilge kişiler tarafından alınır. İnsanüstü güçlere sahip bu fenomenler duyuşal ve sezisel özellikleri sayesinde vahye ulaşırlar. Ayrıca ilk kutsal kitapların yazarı olarak da kabul edilen rişiler Hinduizm’de Tanrıdan sonra en otoriter kişiler olarak kabul edilir. Makalemiz, Hinduizm’de vahiy konusunda eksik olduğu düşünölen bu boşluğu doldurma amacı gütmektedir. Bu sebeple çalışmamızda *şruti*, *smriti*, *vedalar* ve *rişi* gibi Tanrıyla doğrudan bağlantısı olan ve ayrıca vahiy statüsüne giren kavramlar ele alınmıştır. Makalemizin Hinduizm’de vahiy olgusunun anlaşılmasına katkıda bulunmasını ümit ediyoruz.

Anahtar Kelimeler: Dinler Tarihi, Hinduizm, Vahiyle İlintili Kavramlar, Kutsal Metinler, Rişiler

* Bu makale Prof. Dr. Kenan HAS danışmanlığında 03/05/2024 tarihinde tamamladığımız *Hint ve Uzak Doğu Dinlerinde Tanrı-İnsan İlişkisinde Temayüz Eden Kavramlar* başlıklı yüksek lisans tezi esas alınarak hazırlanmıştır (Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri, Türkiye, 2024)./This article is extracted from my master thesis entitled “*Concepts Emerging in God-Human Relationshipin Hinduism*”, supervised by Prof. Dr. Kenan HAS (Master’s Thesis, Erciyes University, Kayseri, Turkey, 2024).

Concepts Emerging in God-Human Relationship in Hinduism

Abstract

Throughout history, religions have been a whole and indispensable part of human life. Man's questioning of himself, his environment and nature, and his efforts to investigate the relationship between God-man and man-universe have been going on all over the world, in all existing nations, throughout past history. The phenomenon of religion has continued its existence from primitive cultures to the modern age and today. Under this title, we will investigate the elements that are in contact with God in the Indian belief, especially revelation. In Hinduism, revelation is used with the word *shruti* in the sense of heard and seen. In the Indian religion, which does not have a specific prophet and revelation concept, revelations are generally received by wise people called rishi. Rishis, who are also considered the authors of the first holy books, are considered the most authoritative people in Hinduism after God. Our article aims to fill this gap, which is thought to be lacking in revelation in Hinduism. Therefore, in our research, concepts such as shruti, smriti, vedas and rishi, which have a direct connection with God and also have the status of revelation, are discussed.

Keywords: History of Religions, Hinduism, Concepts Related to Revelation, Sacred Texts, Rishis

المفاهيم البارزة في العلاقة بين الإله والإنسان في الهندوسية

الملخص

على مر التاريخ، كانت الأديان جزءاً جوهرياً لا يتجزأ من حياة الإنسان لا غنى لها عنه، لقد استمر شعور الإيمان بالله ماثلاً منذ إنسان الأول إلى يومنا الحاضر، واستمرت جهود الإنسان في مساءلة نفسه، وبيئته، وطبيعته، لم ينقطع سعيه - في كل أنحاء المعمورة وعلى امتداد المجتمعات البشرية منذ الماضي السحيق - لاستكشاف العلاقة بين الإله والإنسان من جهة، وبين الإنسان-والكون من جهة أخرى، وقد أثرت علاقة الإنسان بالقدس -بجلاء لا تحفظه العين- على جوانب كثيرة من حياته، واستمرت ظاهرة الدين حاضرة ومائلة للعيان منذ الثقافات البدائية إلى العصر الحديث ويومنا الحاضر، سيدرس هذا البحث المفاهيم التي تبرز في العلاقة بين الإله والإنسان في العقيدة الهندوسية، و سيسلط الضوء خاصة على العناصر المرتبطة بالوحي وغيرها من العوامل التي ترتبط بالإله، في الهندوسية، بشار للوحي بمصطلح (شروتي) الذي يعني ما يُسمع أو يُرى. وفي الديانة الهندوسية، التي تخلو من مفهوم محدد للنبي والوحي، يتم تلقي الوحي بشكل عام من قبل الحكماء الذين يطلق عليهم مصطلح (ريشي). ويصل هؤلاء الأشخاص ذوي القوى الخارقة إلى الوحي بفضل ما يتمتعون به من سمات خاصة وإدراكية فائقة، وإضافة إلى ذلك يعد هؤلاء الأشخاص الخارقون (ريشي) الذين يُعتقد أنهم مؤلفو الكتب المقدسة الأولى، أكثر الأشخاص سلطة بعد الإله في الهندوسية، تهدف هذه المقالة إلى سد التي يُعتقد أن ظاهرة الوحي تنتقد بسببها في الهندوسية، لهذا السبب، تم التركيز في ثنايا البحث على المفاهيم المرتبطة مباشرة بالإله والوحي مثل شروتي وسمريتي وفيدا وريشي، ونأمل أن تساهم هذه المقالة في فهم ظاهرة الوحي في الهندوسية.

الكلمات الرئيسية: تاريخ الأديان، الهندوسية، المفاهيم المتعلقة بالوحي، النصوص المقدسة، الريشي.

Giriş

Hindu kelimesi, eski Perslerden gelen bir terimdir. Günümüz Pakistan'da bulunan Sindhu Nehri, Persler tarafından "Hindu" olarak adlandırılmıştır. İndus Vadisi'ne gelen *Ariler*'in yerleşmiş olduğu bölgeyi tarif etmek için kullanılmıştır.¹ Sindu Nehri'nin isminin kökeni hakkında da birçok görüş bulunmaktadır. Bu görüşlerden en önemlisi Sindu Nehri'ne bu ismi verenlerin bölgeye gelerek yerleşen *Ariler*²'in olduğu yönündedir. Bu nedenle Sindu'ya yakın yaşayan insanlara Hindular denmeye başlandı. Akademik literatürde Hindu geleneği veya Hinduizm, genellikle M.Ö. 300'den önceki ilk evresinde Brahmanizm olarak adlandırılırken daha sonraları Hinduizm olarak anılmaya başlanmıştır. Yaygın kullanımda Hinduizm terimi geleneğin tamamı için kullanılır. İsimlendirme meselesinde bir diğer görüş ise *Sind* kelimesinin telaffuz edilememesi veyahut yanlış telaffuz sonucu *Hind* denilmeye başlandığı yönündedir. Daha sonra zamanla "*Hind*" kelimesinden "*Aryavarta Hindustan*" tanımını alıp, en son şekliyle *İndus*'tan *Hindistan* şeklini almıştır.³ Dinin adı Hinduizm veya *Hindu Dharma*, Hinduizm'e inananlara da Hindu olarak adlandırılır.

Bugün, Hindistan'da nüfusun sekiz yüz milyonundan fazlası kendilerini Hindu olarak adlandırmaktadır. Buna ek olarak, Hindistan dışında ise yaklaşık elli milyon Hindu yaşamaktadır. Hindu nüfusunun sayıca fazla olmasının kendi dini anlayışlarıyla da yakından ilişkisi vardır. Şöyle ki Hindular, nüfusça kalabalık olmalarını hayatın onların için anlamlı olduğunu, başta bireysel olmak üzere birçok varoluşun pratik olduğunu düşünerek dünyayı yorumlarlar.⁴ Bu düşünce son olarak aşkın özgürlük ve kurtuluşla gerçekleşerek sona ereceğine inanılır. Hindular, nüfusça kalabalık olmalarını hayatın onların için anlamlı

¹ Günay Tümer - Abdurrahman Küçük, *Dinler Tarihi* (Ankara: Berikan Yayınları, 2017), 85.

² Aryan kelimesi Veda kutsal metinlerinde Sanskritçe asil ve değerli anlamına gelir. Hint-Avrupa dil ailesine bağlı, Hint-İran etnik kökenini oluşturan ırktır. Hint geleneğinde üst üç sınıfa ifade etmek için kendilerini "Arya", saygın, üstün manasında tanımlarlar. Ayrıca Vedaları okuyan kabileler veya halklar tarafından kendilerini diğer halklardan ayırmak için kullanılmak için de bu ifadeyi kullanmışlardır. Aryanların Hindistan'a göç etmesi genellikle M.Ö. 2000 civarlarında olduğu iddia edilir. Çoğu Brahmin, tüm Budist ve Jainler kendilerini hâlâ Arya olarak adlandırmaktadır. Vedik geleneğin en eski metni olan ve antik Hindistan'da geçen Rig Veda M.Ö. 1500 İnan'dan civarına tarihlenmektedir. Aryan'ların bu göç hareketiyle Hint Kutsal metinlerini İnan'dan getirdikleri söylenir. Avesta'nın Vedalara ilham kaynağı olduğu, Hint Kültürünün büyük kurban ritüellerinin de yine taşıdığı iddia edilir.

³ Shrikant Prason, *Hinduism - Clarified and Simplified: Simple Explanation of Hindu Rites, Rituals, Customs and Traditions* (Yeni Delhi: V&S Publishers, 2014), 25.

⁴ Klaus K. Klostermaier, *A Survey of Hinduism* (New York: State University of New York Publishers, 2007), 18.

olduğunu, başta bireysel olmak üzere birçok varoluşun pratik olduğunu düşünerek dünyayı yorumlarlar.⁵ Bu düşünce son olarak aşkın özgürlük ve kurtuluşla gerçekleşerek sona ereceğine inanılır.

Hinduizm’in tarihi süreci içerisinde birçok Tanrı tasavvuru meydana gelmiştir. Hinduizm’in inanç anlayışından bahsetmek gerekirse karşımıza şu iki kavram ortaya çıkar; Hindular tarafından ‘ezeli ve ebedi’ manasına gelen ‘*Sanatana Dharma*’ (Ebedi Din) olarak da adlandırılan *Manava Dharma’yı* (İnsan Dini) takip ederler. Hinduizm, çok Tanrılı bir yapıya sahiptir. Bugün Hinduizm’de otuz üç milyon Tanrının var olduğundan bahsedilir. Hindularca mensup oldukları dini gelenek ve öğretilerinin başı ve sonu yoktur. Hinduizm’in ilk atalarından biri olarak bilinen İmparator *Manu*, Hinduizm’in ilk kanunnamelerini oluşturup, bu kanunnameleri *Manusmriti* aracılığıyla ilan ettiğine inanılır. Bu kanunların *Brahman*(yaratılış tanrısı) tarafından düşünüldüğü ve kutsal metinler yaratıldığına inanılır. Daha sonra din bilginleri olan ve sözlü vahiy kaynağı olarak görülen ilk *Rişiler* tarafından genişletilmiş, açıklanmış ve diğer din adamları olan *Muniler*, *Azizler* tarafından bu kutsal metinler zenginleştirilmiştir.⁶

Hinduizm’in başlangıcını belirleme sorunu, Hint araştırmalarında en tartışmalı konulardan biridir. Hinduizm tek bir din olmayıp, Dinler ya da kültürler topluluğu olarak nitelendirilir. Hinduizm’in kurucusu, din kuralları ve merkezi bir din adamları hiyerarşisi yoktur. Hinduların kendileri de dâhil olmak üzere tüm gözlemler Hinduizm’i çok tanrılı olarak tanımlar.⁷

Hinduizm’in Hindistan’da ortaya çıkışı Hint-Avrupa kökenli *Aryan* ırkının Hint alt kıtasına göçüyle başlamıştır. Aryan’ların kökenine ilişkin öne çıkan önemli delillerden biri de bölünmemiş kabilelerin, hem Eski Pers Ariya’sında hem de Vedik⁸ *Arya*⁹’da görülen ortak bir isim taşımalarıdır. Bu ortak isim, herhangi bir kanıtı bulunan Hint-Avrupa klanlarının en eskisi olan bir kabile birliğine işaret eder. Hint-Avrupa kabilerinin dağıldığı dönem olarak M.Ö. 3000-2000 olarak varsayılırsa, Hint-İran kabilelerinin tek bir halk olarak birlikte yaşadığı dönem M.Ö. 2500-1500 olarak tahmin edilir. Bu süreç boyunca

⁵ Klostermaier, *A Survey of Hinduism*, 19.

⁶ *Rigveda*, çev. Korhan Kaya (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018), 167.

⁷ Matthew Atmore Sherring. *The Sacred City of the Hindus* (London: Trubner & Co., 1868), 37.

⁸ Vedik kelimesi, Hinduizm’in ilk kutsal kitabı olan Veda’nın yazıldığı dönemi ve dili ifade eder. Bu dönem M.Ö 1500’lü yıllara kadar olan dönemi kapsar.

⁹ Arya kelimesi Hint-Avrupa sınıfına dahil ırkları ifade eder.

farklı görüş ve iddiaların yanı sıra Aryan'ların ilerleyiş rotası Küçük Asya boyunca uzanmaktadır. Tüm tartışmaların neticesinde edinilen en net bilgi Hint kolu bir veya daha fazla göçle Pencap'a taşınmış ve İran kolu Baktriya İran'da kalmıştır. Diğer ırk gruplarına kıyasla bu iki dil grubu, Hintçe ve İranca, Hint-Avrupa ailesindeki diğer dillerden daha yakın olarak görülmektedir. Hatta Hint-İran kabilelerinin dağılmasından önce, Baktriya'daki kolunun ve ticaret yollarının varlığı sebebiyle Hint-İran dini ve ahlaki fikirlerinin gelişmesinde bir miktar Babil etkisi olmuş olması da mümkündür.¹⁰

Aryanların kökenine dair bir diğer görüş ise Hint-Avrupa döneminde tespit edilen iki dini gelişme çizgisi, yani atalara tapınma ve "ilahi olanlara" tapınma, Hint-İran dönemi boyunca devam etmiş, bu durum hem *Rigveda*¹¹ da hem de Avesta'da, özellikle de Genç Avesta'da görülmektedir. *Rigveda*'daki Pitris'e yapılan hizmet ve ibadet, Avesta'daki Fravaşilerin benzer hizmet ve ibadetiyle paraleldir. "Göksel olanlara" tapınma da Hint-İran dönemi boyunca varlığını göstermiş, aynı şekilde *Rigveda*'da devam etmiştir.¹²

Hint-İran benzerliği Hint Kutsal Metinlerinde de etkisini oldukça göstermektedir. Dolayısıyla *Rigveda* ve Avesta'nın her ikisi de, Hindistan ve İran ayrılmadan önce var olanın dolaylı tanıkları olarak yorumlanır. Çünkü her literatürde diyalektik varyantlar olan çok sayıda teknik dini kelime Hint ve İran dinlerinde birbirine oldukça yakındır; *yajña* ve *yasna* "kurban", *rita* ve *asha* "düzen", *Asura* ve *Ahura* "Rab" vb.. Avesta'da yer alan bu benzer ifadeler, karşılaştırmalı olarak her iki kelimenin orijinal olarak işaret ettiği şeyin, Hintli grubun İranlı gruptan ayrılmasından önceki dönemde de var olduğunun kanıtıdır. Bir diğer görüş ise Veda ve Avesta'nın benzer ilişkisi, her biri diğerinin bir yorumu olarak görülmektedir.¹³

Hinduizm'in kimliği, öncelikle Hindu geleneğinin dayandığı belirli sözlü vahiy çizgisine dayanır.¹⁴ Hindular tarafından kutsal metinler olarak kabul edilen *Vedalar*, *Upanişadlar*, *Aranyakalar* ve *Brahmanalar* daha çok *Şruti* (vahye dayananlar) kapsamında değerlendirilir. Destanları anlatan kutsal kitaplar ise *Smriti* (vahye dayanmayan) olarak kabul edilir.

¹⁰ Maurice Bloomfield, *Religion of the Veda*, (New York: Cambridge University Press, 1908), 1.

¹¹ Vedik dönemde yazılan Hint Kutsal Metinlerindeki Veda külliyyatının ilk kitabıdır.

¹² Maurice Bloomfield, "Hittite Language", *Journal of the American Oriental Society*, 41, (Ocak 1921), 208.

¹³ Bloomfield, *Religion of the Veda*, 2.

¹⁴ Prasoon, *Hinduism - Clarified and Simplified*, 48.

Hindu kutsal metinleri ve şiirleri Sanskritçedir. Sanskritçe, binlerce yıl boyunca rahip sınıfı olan *Brahman*’ların dili olup Sanskrit edebiyatı, yüzyıllarca Hintli şair, bilgin ve düşünürün edebiyatında yer almıştır. Hint halkının en eski edebi anıtı olan ve arkaik bir Sanskritçe bestelenmiş ilahilerden oluşan bir koleksiyon olan *Vedalar*, evrensel olarak Hinduizm’in temel kutsal metinleri olarak kabul edilir. Bu ilahilerin yazarları kendilerine *Aryan*, "*Soylu İnsanlar*" adını vermişlerdir. Hinduizm’in ilk kutsal metinleri olarak kabul edilen Vedalar, bu ilahilerin bestelenme tarihini ve *Aryan*’ların orijinal yaşam alanlarını içerir.¹⁵ Erken dönem Vedalarda daha çok tabiat olaylarıyla ilişkilendirilen *Agni*, *İndra* ve *Varuna* gibi farklı tanrılardan bahsedilir. Daha sonraki dönem metinleri olan *Upanişadlarda* Tanrı *Brahman* ön plandadır. *Brahman*, Tanrıların en büyüğü, en üstünüdür. Farklı tanrı formlarında tezahür eder. Kutsal metinler onun nefesinden meydana gelmiştir ve insanın ruhu olarak adlandırılan "*Atman*", *Brahman*’dan bir parça olduğu inancı Hindularca benimsenmektedir.

Hinduizm’in ayrılmaz bir parçası ve temel doktrini haline gelmiş kast sistemi mevcuttur. Kast sistemi, Hinduizm’in tarihi boyunca süregelmiştir. Hindular bu sistemi '*varna*'¹⁶ terimi ile tanımlayıp, dört ayrı sınıfta adlandırdılar. İlk sınıf en üstün varlık sayılan *Brahminler* (bilginler, rahipler), *Kşatriyalar* (hükümdarlar, savaşılar), *Vaişyalar* (zanaatkarlar) ve en alt sınıf olan *Sudralar* (işçiler)dir. Saydığımız bu kast sınıflarının her biri Hinduizm’e göre *Tanrı Brahman*’ın bir uzvundan yaratılmıştır. Dolayısıyla kast sistemi doğuştan itibaren elde edilen bir statüdür. Bunun sonucu olarak hiçbir kast üyesi yaşamı boyunca sahip olduğu sınıf dışına çıkamaz, statü atlayamaz. Ayrıca Hinduizm’de Hindu olabilmenin en önemli etkeni kast sistemine iman etmiş olmaktır.

1. Brahmanalar

Brahmanalar, Hinduizm’deki *Vedik*¹⁷ ritüelinin gücünü, etkinliğini veya enerjisinin en eski anlamıyla *Tanrı Brahman*’ın çalışmalarını tasvir eden metinlerdir. Bunlar, *şruti* (vahiy) olarak kabul edilir ve *Vedalar*’ın bir parçasıdır. Veda külliyatından biri olan *Atharvaveda* ile yakın olan *Brahmanalar* kurban

¹⁵ Max Müller, *The Six Systems of Indian Philosophy* (Yeni Delhi: D.K. Printworld, 2016), 35.

¹⁶ Constance Jones - James D. Ryan, *Encyclopedia of Hinduism* (New York: Facts On File, 2007), 478.

¹⁷ Vedik kelimesi, Hinduizm’in ilk kutsal kitabı olan Veda’nın yazıldığı dönemi ve dili ifade eder. Bu dönem M.Ö 1500’li yıllara kadar olan dönemi kapsar.

törenleriyle ilgili konuları içerir.¹⁸ Dört Veda'nın (*Rigveda*, *Yajurveda*, *Samaveda* ve *Atharveda*) Mantra metnine eşlik ederler ve onlarla birlikte ezberlenirler. *Yajurveda*'nın iki ana biçiminden (siyah ve beyaz yajurveda) biri olan *Siyah Yajurveda'nın Brahmana'sı* mantraların arasına serpiştirilmiştir. Diğer üçü bağımsız metinlerdir. Brahmanalarla ilgili bir başka öne çıkan husus ise kendisini oluşturan *mantralar*dır. *Mantra*, kelime anlamıyla “*düşünce aracı*”¹⁹ demektir. Sanskritçe konuşulan ve söylenenlerin güçlü bir şekilde ifade ediş şeklidir. *Brahmanalar* düzyazıyla yazılmıştır.²⁰ Kısa ve uzun ölçekte olup *Veda*'larda *şruti* kapsamına giren bu *Mantra*'larda insanüstü ve ilahi güçlere çağrı yapılır. Bütün *Brahmanlar* tarafından yazıldığı söylenen *Brahmanalar*, “*Brahmanlara ait olan*”²¹ şeklinde ifade edilir. Brahmanalar, kurbanla ilgili Veda metinlerinin Brahmanlar tarafından oluşturulmuş açıklamalarıdır. Brahmanlar, Brahmanalar vasıtasıyla kurban ve adak törenlerini hatasız bir şekilde sürdürebilmekteydiler. Tanrılar için yapılan bu törenlerin giderek önem kazanması, din adamı sınıfının oluşmasına sebep olmuştur. Kurban törenlerinin ehemmiyet arz etmesi, din adamlarına karşı duyulan saygının artmasına ve statülerinin toplumda olağanüstü hale gelmesini sağlamıştır. Bu durum din adamlarının zamanla tanrılardan daha önemli bir hale gelmesine ve vahyin kaynağı olarak görülmelerine neden olmuştur. Bu durum Hinduizm'de *şruti* olarak ifade edilen vahiy ve vahiy kaynaklı metinlere kaynak olarak rahip sınıfı *Brahmanların* da dahil olmasını sağlamıştır.

Brahmanalar Rigveda'ya ait olan ana eserler arasında yer almaktadır. Çoğunluğu hacimli olan bu düzyazı eserler, esas itibarıyla, ritüel törenlerle ilgili değişken görüş ve söylem yığınının özetleri veya son düzeltme olarak derlemeleridir. Bu geleneğin temsilcileri genellikle Rigveda zamanlarında üretken "yazarlar" olarak nitelendirilen aynı ailelere mensup kişilerdir. Brahmanalarda her şeyin ve olayın birbiriyle bağlantılı olduğu, ritüel eylemler ile doğal güçler ve doğüstü etkiler arasında benzerlikler bulunduğu, üst

¹⁸ Ali İhsan Yitik, *Hint Dinleri* (İzmir: İzmir Yayınları, 2005), 23.

¹⁹ Jones - Ryan, *Encyclopedia of Hinduism*, 277.

²⁰ S. N. Dasgupta, *History of Indian Philosophy*, Vol. 1 (Delhi: Motilal Banarsidass, 1975), 6.; Jan Gonda, *Vedic Literature (Samhitas and Brahmanas)*.

²¹ John Dowson, *A Classical Dictionary of Hindu Mythology and Religion, Geography, History, and Literature* (London: Routledge Kegan Paul Ltd., 1961), 60.

varlıklarla yararlı ilişkiler sürdürmenin mümkün olduğu inancına dayanan ritüellerin etkililiğine olan inanç hakimdir.²²

Brahmanaların içeriği; daha çok din adamlığı, din adamlarının davranışları, yaratılış efsaneleri, kurban ve adak ritüelleri gibi konulardan oluşur ve ayrıntılı bir biçimde anlatılır. Ayrıca törenlerin nasıl yapılacağı, hangi duaların sırayla okunacağı, dille ilgili en eski açıklamalar, geleneksel masallar ve felsefi tartışmalar yer almaktadır.²³ Konumuzu ilgilendiren *Rig Veda Dönemine* ait olan *Aitareya Brahmana* en eski Brahmana olduğu söylenmektedir. M.Ö. 7. yüzyıl kadar eski bir tarihe dayandığı iddia edilir. Bu *Brahmana* 'ya *Asvalayana*²⁴ da denmektedir.

Brahmanalar özellikle ritüel kurbanını (*Yajna*) yönlendirmek ve açıklamak için tasarlanmıştır. *Brahmanalarda*, belirli ritüellerin belirli tanrıların eylemleriyle nasıl ilişkili olduğunu *açıklayan birçok Vedic mitoloji bulunur. Örneğin, Shatapatha Brahmana*, tanrıların bir zamanlar *Agni*'yi (Ateş Tanrısı) sığırların arasından topladığı için keçi kılının ritüel ateş (Agni) için diğer malzemelerle karıştırılması gerektiğini açıklar. Brahmanalar, dışarıdan birinin kavraması kolay olmayan, ancak uygulayıcılar için Vedic ritüelin etkinliğini ve anlaşılabilirliğini garanti eden pek çok belirsiz, ezoterik materyalle doludur.²⁵

Brahmanalarda yer alan tarihsel olayları yansıtan efsanevi konular ve olaylara yapılan göndermeler, Aryan'ların doğuya göçüne ilişkin bilgi kaynakları olarak yorumlanmıştır. Sosyal sistem, eski dönemin akışkanlığı ile Vedic sonrası çağın: dört sınıftan (varna) ilk defa *Brahmanalarda* söz edildiğini görüyoruz. Dahası *Brahminlerin* (Vedic dönem rahip sınıfı), soyluların, Vaişyaların (işçiler) ve Sudraların (köleler) görevleri, tutkuları, işlevleri ve ayrıcalıkları; iki üst sınıfın, ilişkilerinin ve ayrıcalıklarının artan önemine ve onların işbirliği ve tamamlayıcı ilişki idealinin yayılmasına tanık oluyoruz. Toplumun alt katmanlarına çok az ilgi gösterilmesine rağmen, eski Hint topluluklarının sosyal, politik ve askeri yönlerine ilişkin birçok ayrıntı sunar. Bunlara ek olarak Kutsal Metin (Veda) eğitimi ve çalışmaları, Vedic dönem evlilikler, günlük olaylar, yiyecek ve içecek, oyunlar, aletler, mutfak eşyaları,

²² Hermann Oldenberg, *The Religion of Veda*. (Berlin, Motilal Banarsidass, 1988), 189.

²³ Dowson, *A Classical Dictionary of Hindu Mythology and Religion*, 60.

²⁴ Ashvalayana (M.Ö. 400), ana işlevi tanrıları çağırmak olan, hotar veya hotri adı verilen rahip sınıfının kullanımı için hazırlanmış, kurban törenlerini anlatan bir Vedic el kitabı olan Ashvalayana-shrauta sutra'nın yazarıdır.

²⁵ Jan Gonda, *A History of Indian Literature* (Wiesbaden: Otto Harrassowitz, 1975), 1/ 47.

giyim ve dekorasyon, cinsel ilişkiler, hastalıklar ve tıp, gelenekler, tarım, otlak ve diğer mesleklerin yanı sıra çeşitli popüler inanç biçimleri ve yerlilerle ilişkiler ve kurban törenleri hakkında da bilgiler sunmaktadır. Ayrıca Brahmanalar Rigveda'ya bağlı olan ve *Hotar* olarak görev yapan rahip için tasarlanmış olduğu iddia edilir ve bu brahmanalardan en önemlisi Aitareya'dır.²⁶

1.1. Brahman

Brahman, Hindistan'ın kalıtsal rahip sınıfının bir üyesidir. Brahman terimi, (diğer ibadetlerin yanı sıra) "*dua*" anlamına gelen *Vedik Brahman* kelimesinden türetilmiştir. Sanskritçe'de aynı *Vedik* kelime, duayı ve dua edeni, *Vedik* ritüelin ve onun *Mantralarının* gözetmeni anlamına gelir. *Antik Varna* veya sınıf sisteminde *Brahman'ın* ilahi varlığın ağzından, savaşıncının kollarından, sıradan insanların kalçalarından ve hizmetkârların ayaklarından çıktığı söylenirdi.²⁷ Bu ortaya çıkıştaki dizilim, kast sisteminin sınıflarını oluşturur. Brahmanların, krallarla eşit kast sınıfına ait oldukları söylene de ten renklerinin beyaz olması onları üstün kılmıştır.

Eski Hint metinlerinde *Vedalar'ı* incelemeleri ve onları öğretmeleri nedeniyle *Brāhmanlar'a*, "*mānasya devas*" yani "*insan tanrılar*" denmiştir.²⁸ Hint kutsal metin kaynaklarında *Brahman* kelimesi din adamı anlamını taşıırken, bu din adamlarının bıraktığı yazıtlar da *Brahmanalar* olarak adlandırılmaktadır. *Brahmanalar'da* özellikle kurban²⁹ konularına ağırlık verilmiştir. Bu nedenle *Brahmanalar* Hint literatüründe kurban bilimi/ritüeli ile ilgili metinler olarak bilinmektedir.³⁰ Gerçekleştirilen kurban ritüellerini kabul olması, *Brahmanalar'da* geçen ilahilerin doğru okunmalarına bağlı olduğundan "*Brahman*" kelimesi "*kurban sözü*" manasına gelip aynı zamanda kurbanı takdim eden kâhinin unvanı olmuştur.³¹

²⁶ Jan Gonda, *A History of Indian Literature*, s. 362.

²⁷ Louis Dumont, *Homo Hierarchicus: The Caste System and Its Implications* (Chicago: University of Chicago Press, 1980), 42.

²⁸ Smith - Brian K., *Reflections on Resemblance Ritual, Knowledge, and Being: Initiation and Veda Study in Ancient India*, (Yeni Delhi: Motilal Banarsidass Publishing, 1986), 65.

²⁹ Hint inanışlarının büyük kısmında insanda üçüncü bir ruh daha vardır. Bu ruh insan ölünce bedeninden ayrılarak, ölen kişinin yaşadığının çevresinde kötü bir ruh olarak veya bir hayalet biçiminde yaşamını sürdürür. Bu yüzden ölen kimsenin akrabası ruhu memnun etmek için kurban kesmek zorundadır. (W. Ruben, *Eski Metinlere Göre Budizm*, çev. Lütfü Bozkurt (İstanbul: Okyanus Yayınları, 2004), 127.

³⁰ Yalçın Kayalı, *Antik Dönem Hindistan Tarihi ve Kültürü* (Konya, Çizgi Kitabevi, 2018), 49.

³¹ Anne Marie Schimmel, *Dinler Tarihine Giriş* (İstanbul: Kırkambar Yayınları 1999), 106.

Farklı boyutlardan geçerek aşkın bir varlığa bürünüp dini tecrübeyi elde eden *Brahmanlar*, dini bilginin kaynağı olarak görülürler. Bu aydınlanma bazen de bir enerji, söz veya ses aracılığıyla olur. Ayrıca çalışmamızın ana konusu olan *şruti* (vahiy), bu deneyimler sayesinde gerçekleşir. *Brahmanlar* Hint dininde en yüksek otoritelerden biridirler. Öyle ki bir bakıma Hinduizm içerisinde farklı bir kült oluşturmuşlardır. *Brahman* kavramı *Vedalar* döneminde ilk prensip anlamına gelmiş, daha sonraları büyüdü dünyaların gizemli gücü anlamını taşımaya başlamıştır.³² *Brahmaların* *Vedalar* dönemindeki varlığı daha sonraki takipçileri tarafından neredeyse kutsal bilginin yegane kaynağı olarak görülmesine neden olmuştur. *Rişiler* olarak da adlandırılan bu kutsal, bilge rahip sınıfı, çalışmamızın ana unsurlarından birini oluşturmaktadır.

Upanişadlar dönemine ise gelindiğinde *Brahman* kelimesi Tanrı kavramıyla yakın anlamda kullanılmaya başlanmıştır. Upanişad öğretilerinin büyük bir kısmı *Brahmanın* üstünlüğünden bahsetmekte ve var olan her şeyin *Brahmanın* bütünlüğünden bir parça olduğunu dile getirmektedir.³³ *Brahman* yaşayan ve yaşamayan tüm dünyayı kapsayan ve düzenin devamını sağlayan esrareniz güçtür.³⁴ *Atman* ise bireyde bulunan *Brahmandır*. Kısaca *Atman*, benlik ve ruhu ifade edip, sözlük anlamıyla ‘hareket etmek’ veya ‘nefes almak’³⁵ kökünden türetilmiştir. Bireysel benlik ve ruh için aşkınlığı ifade eden *atman*, *Brahman* anlayışında en etkin kavramlardan biridir. Başlangıçta kast sisteminde *Brahminik* statü olarak adlandırılan bu sınıflama *Vedik* otorite tarafından sağlanmıştır. *Brahminler*, *Veda*’ların yüzyıllar boyunca *Brahminik* ailelerde sözlü gelenek yoluyla aktarılmasından sorumlu görülmüşlerdir.

Vedik dönem Hinduizm’inde varnaların hiyerarşisi ile ilgili olarak bazı detaylar şunlardır; O (*brahman*) dokunulmazdır, bir *Brahman*’ın öldürülmesi, bir ineğin öldürülmesiyle birlikte en büyük günahdır ve bazı cezalar ona uygulanmaz: dövülemez, zincire vurulamaz, para cezasına çarptırılmaz veya okuldan atılamaz. Bilgili *Brahman* (*şrotriya*) teoride vergilerden muaftır. Benzer şekilde, eğer bir adam vasiyet etmeden ölürse, yalnızca o bir *Brahman* ise, malları kralın eline geçmez (burada iki işlevin belirli bir karışımını

³² Swami Nikhilinanda, *Hinduizm* (İstanbul, Ruh ve Madde Yayınları, 2003), 27.

³³ Ali İsmail Güngör - Cemil Kutlutürk, *Upanişadların Temel Kavramları, Getirdiği Yeni Yaklaşımlar ve Hint Dini ve Felsefi Dünyasına Katkıları* (Dini Araştırmalara, 2009), 37- 38.

³⁴ Joel Andre - Michel Dubois, *The Hidden Lives of Brahman: Sankara’s Vedanta Through His Upanişad Commentaries in The Light of Contemporary Practice* (New York: Suny Press, 2013), 9.

³⁵ Jones, Ryan, *Encyclopedia of Hinduism*, 277.

görebiliriz). Varnalarla bağlantılı olarak vurgulanması gereken bir nokta da Brahman ile Kşatriya arasındaki kavramsal ilişkidir. Bu erken bir tarihte kurulmuş ve bugün hala yürürlüktedir. Bu, rahiplik ile kraliyet arasında mutlak bir ayırım meselesidir. Karşılaştırmalı olarak konuşursak, kral dini ayrıcalıklarını kaybetmiştir: kurban vermez, kurbanlar sunar. Teorik olarak, güç nihai olarak rahipliğe tabidir, oysa gerçekte rahiplik güce tabidir. Statü ve güç ve dolayısıyla manevî otorite ile dünyevi otorite kesinlikle birbirinden farklıdır.³⁶ Brahmanalar adı verilen metinler bize bunu son derece açık bir şekilde anlatır. Vedik kültürde Brahman tüm canlı varlıklar üzerinde hakimiyet sahibidir. Rahipliğe boyun eğmede kraliyet ailesi dahi bundan pay alır.

1.2. Dharma

Dharma, etimolojik olarak "sürdürmek" veya "desteklemek" anlamına gelen dhr - kökünden gelmektedir.³⁷ Çeşitli Hint düşünce okullarında *dharma*'ya farklı anlamlar verilmiştir. Bir yönüyle, *dharma* teriminin yalnızca bir kelimenin veya cümlenin bir unsuru olarak dilbilgisel veya mantıksal kullanımı mevcuttur.³⁸ Diğerinde ise *dharma*'nın "evrene veya dünyaya besin veren" şeklinde metafizik yorumu yer almaktadır. *Dharma*, her şeyin evrensel ilkesidir.³⁹ Ancak Hint kültüründe *dharma* genel olarak sosyetik kanunlar ve yükümlülükler anlamında "din"e atıfta bulunmak için kullanılır. P. V. Kane,⁴⁰ *dharma*'nın "İngilizce veya başka herhangi bir dilde tam olarak çevrilmesine yönelik tüm girişimlere meydan okuyan Sanskritçe sözcüklerden biri" olduğunu düşünür.⁴¹ Sonunda, "bir insanın ayrıcalıklarını, görevlerini ve yükümlülüklerini" kapsadığını söyleyerek terimin çerçevesini çizer. *Dharma*, Aryan toplumunun bireyleri olarak ve kastlara bağlı kalarak, yaşamın belirli bir aşamasında olan davranış standartlarını kapsar. Burada *Dharma*'nın Hinduizm'e ait özel bir kavram olduğunu ve Hindular için evrensel bir nitelik taşıdığını görüyoruz.⁴²

³⁶ B. R. Ambedkar, "On the Aryan Invasion and the Emergence of the Caste System in India", *Journal of the American Academy of Religion*, 73/3 (Eylül, 2005), 850.

³⁷ J. P. Suda, "Dharma, Its Nature and Role in Ancient India", *The Indian Journal of Political Science*, 31/4 (New Delhi 1970), s. 360.

³⁸ Gautama'nın Nyāya-Sūtra'sında *dharma* bir nesnenin belirli bir özelliğidir.

³⁹ Bu ilke Hinduizm'de "Sanātana *dharma*" şeklinde ifade edilir.

⁴⁰ P. V. Kane, *History of Dharmaśāstra*, 5/7 (Poona: Bhandarkar Oriental Research Institute 1962), 39.

⁴¹ Kim Knott, *Hinduizm'in ABC'si*, çev. Medet Yolal (İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2000), 41.

⁴² Klostermaier, *A Survey of Hinduism*, 31.

Dharma’nın anlamıyla ilgili bir diğer görüş *Atharveda*’da iki kez geçen "dayanmak" manasının ifade eden "*dhira*" kökeninden türemiştir. *Dharma* yaşanmayan, (her zaman) genç ve *dhiram atman*’ı bilen adamın "arzulardan arınmış, *dhirah* "ölümsüz", kendi kendine var olan, (hayat) suyuyla yetinen, hiçbir bakımdan eksikliği olmayan ve korkmayan biri olarak kabul edilen kutsal din adamları olan Brahmanları tarif eder. Eğer *dhira*’nın sonuçlarının farkında olursak, Whitney-Lanman’ın "bilgesi" görevi yerine getirebilir. Sıfatın işaret ettiği ruhsal aydınlanma, en yüksek hedefe, yani brahman bilgisine ulaşan kişinin ulaştığı mükemmelliğin bir parçasıdır.⁴³

Dharma’nın ilk ortaya çıkışı hakkında farklı bazı görüşler mevcuttur. M.Ö. dördüncü yüzyılın başlarından başlayarak, *Dharmashastra* (dharma hakkında yetkili metinler) adı verilen Sanskritçe ciltlerce bir literatür yazılmaya başlanmıştır. Bunlar arasında Dharmasutralar olarak isimlendirilen aforistik metinleri de içermektedir. Dharma daha sonra mitoloji ve edebiyatta bir tanrı olarak kişileştirilmiştir. Ayrıca Jain geleneğinde dharma, bir Jain’in gerektirdiği görev kompleksini ifade eder. Jainler, keşişlerin takip etmesi gereken 10 dharma biçimini tanır.⁴⁴ Dharma hakkındaki otoriter yazılar, ilk kaynaklarının Veda olduğu üzerinde hemfikirdir.

Konuyla ilgili en önemli otorite olan Manu Kanunları Manusmrti, dharma’nın kaynaklarını “bütünüyle Veda, Vedaları bilen insanlar tarafından belirlenen gelenekler (smrtiler), dürüst insanların gelenekleri ve kişinin kendi vicdanı” olarak tanımlar (atmanastusti).⁴⁵ Manu Yasasında belirtilen tüm kurallara uyan adama “burada, dünyada şöhret ve ötelerde yüce mutluluk elde edeceği” sözü verilir. Aynı kitap aynı zamanda kendi akıl yürütmelerini otoritenin üstüne koyanları da *nastikalar* olarak kınamaktadır.⁴⁶ *Nastika* normalde "ateist" olarak tercüme edilir, ancak İngilizce eşdeğerine tam olarak karşılık gelmez. Hint toplumunda nastikalar daha çok Hinduizm’in kutsal kitapları olan Veda’ları sorgulayan, eleştiren veya reddedenler için kullanılır.⁴⁷ Hindistan’da genellikle ateist sistemlerin takipçileri *nastika* (Vedaları reddedenler)

⁴³ Jan Gonda, *The Vision of the Vedic Poets* (Lahey: Mouton & Co., 1964), 229.

⁴⁴ Jones, Ryan, *Encyclopedia of Hinduism*, 131.

⁴⁵ F. Max Müller, *The Sacred Books of The East, The Laws of Manu*, (Delhi: Motilal Banarsidass, 1964), 30.

⁴⁶ Max Müller, *The Sacred Books of The East, The Laws of Manu*, 31.

⁴⁷ J. C. Heesterman, *On the Origin of the Nāstika*, (Chicago: The University of Chicago Press, 1987), 174.

veya ortodoksturlar. Hindistandaki nastikalar Vedaları açıkça sorgulamaz veya reddetmez; fakat Budistler ve Jainler ya da Vedik olmayan dinlerin takipçileri, tamamen materyalist ve hazcı Lokayatalar da dahil olmak üzere nastikalar zümresinde değerlendirilir. Burada söz konusu *şruti*'den sonra ikincil otorite olan *smriti*'lerin sosyal düzeni belirleyici olması, kanun, nizam ve düzeni koyucu konumda olmasıdır. Smriti'yi Hint toplumundan hariç tutmak veya ona iman etmeyip atıl kalmak Hinduizm'den de dışlanmaya nedendir. Çünkü *smriti* mahsulü olan *dharma*, ilahi olanın beşeri yaşamdaki yansımasıdır. Dharma'yı reddetmek veya uygulamamak Hint kutsal metinlerine ve Tanrılarına saygısızlık olarak görülür.

2. Hinduizm Kutsal Metinlerinin Tasnifi

Hinduizm, çok kültürlü ve kutsal metin açısından zengin bir yapıya sahiptir. Bu durum, tüm yetkili literatürün Hindu bilginleri tarafından kategorize edilmesine olanak sağlamış, kesin ve geniş çapta kabul gören bir teolojik epistemoloji üzerinde erken dönem geliştirilmiştir.⁴⁸ Hinduizm'de kutsal din adamlarının Tanrı Brahma ile olan farklı temasları sonucunda Hint Kutsal Metinleri iki farklı sınıfa ayrılmıştır. *Şruti* (Vahye/ilhama Dayananlar) ve *Smriti* (Vahye/ilhama Dayanmayanlar) şeklinde ikiye ayrılmaktadır.⁴⁹

2.1. Vahye Dayanan Kutsal Metinler

Bu başlıkta Hinduizm'de vahiy kaynaklı olan kutsal metinleri ele alacağız. Şruti olarak öne çıkan kutsal kitaplar; Upanişadlar, Brahmanalar, Aranyakalar ve kutsal metinleri ilki ve kaynağı olan Vedalardır. Hinduizm'de Vedik Çağ olarak adlandırılan ilk kutsal metinlerin ortaya çıktığı dönemdir. Hint Kutsal Metinleri, Hint Alt kıtasına göç etmiş ve yine aynı şekilde kutsal sayılan Aryan ırkına dayandırılır. Makalemizin ilk başlığında değindiğimiz için burada kısaca değiniyoruz. İlk kutsal kitap olan Veda külliyyatının rahip sınıfın Tanrı Brahman'dan aldığı mesajları kendi takipçilerine ilettiklerinin yanı sıra Aryan'ların İran'dan Hindistan'a göç ederken beraberlerinde getirdikleri aktarılır. Araştırmamızın ve Vedik dönemin ana unsuru olan Vedaları ele aldıktan sonra kutsal metinlerin kaynakları ve kaynaklarıyla ilintili unsuları; şruti ve smriti ana başlıkları altında tafsilatıyla ele alacağız.

⁴⁸ Klostermaier, *A Survey of Hinduism*, 45.

⁴⁹ Ali İhsan Yitik, *Doğu Dinleri*, (İstanbul: İsam Yayınları, 2018), 49.

2.1.1. Vedalar

"Veda" kelimesinin kökeni, "bilmek" veya "bilgi" anlamına gelen Sanskritçe *vid* kökünden türemiştir. Pragmatik anlamda Veda, Hinduizm’de her türlü kalıcı bilgiyi ifade eder. Bu doğrultuda, birçok Hintli bilge ve Vedik bilim adamı, kültürel kökene veya mezhepsel bağlılığa bakılmaksızın tüm kutsal metinlere "Vedik" olarak atıfta bulunur.⁵⁰ Ancak bunlar, terimin en geniş tanımları arasındadır. Veda, daha dar anlamda, eski Hindistan'ın dört samhita'sına (kutsal kitap) atıfta bulunur. Rig Veda, dördünün en eskisi olarak kabul edilir ve 1.017 ilahiden veya belirli apokrif ayetler dahilse 1.028 ilahiden oluşmaktadır. Sanskritçe yazılmış ve Mandala'lar olarak bilinen on kitaba bölünmüştür. Hinduizm'in temelini oluşturan Veda'lar Şruti (vahiy) yani, işitilen, görülen anlamına gelen vahiy kaynaklı kutsal metinlerdir. Geniş anlamda Upanişadlar, Brahmanalar ve Aranyakalar olarak kabul edilen kutsal metinleri kapsar. Veda'lar en açık ifade ile ilmihal tarzında yazılan eserler olmasının yanı sıra her kitap birbirinden bağımsız konulardan oluşan kutsal metin külliyyatıdır. Günümüz terim ve dar anlamda Vedalar, dört ilahi külliyyatında oluşan Yajurveda, Samaveda, Atharveda ve Rigveda'yı ifade eder.

Tanrı Brahman'dan nefes şeklinde sudur eden Vedalar, bilge adamlar olarak kabul edilen *rişiler*⁵¹ tarafından ilham ve sezi yoluyla alınmıştır. Asırlar boyunca sözlü bir şekilde aktarıldıktan sonra yazıya geçirilmiştir. Hindu inancına göre Vedalar'ın başlangıcı ve sonu yoktur. Veda kutsal metinleri birçok kez gözden kaybolduktan sonra tekrar gün yüzüne çıkarlar. Bu döngü sürekli tekrarlanır. Her bir ortaya çıkış kalpa olarak adlandırılır. Kalpa'da kutsal metinlerin nitelikleri ve gizemlilikleri zuhur eder. Her çağda açığa çıktığına inanılan kutsal metinlerin yine o çağda mevcut bulunan *rişiler* tarafından elde edildiğine inanılır. Bütün kutsal yazıların kaynağı olan Brahman, İslamiyet'teki var olan Tanrı tasavvuru gibi kişisel sıfatlara sahip zât bir varlık olarak değil, her türlü insani vasıftan yoksun ezeli bir enerji veya ilk madde şeklinde tasavvur

⁵⁰ Diana L. Eck, *Seeing the Divine in India* (Chambersburg, PA: Anima Books, 1981), 19.

⁵¹ *Rişi*, "aziz, şair veya bilge" anlamına gelen Sanskritçe (*ṛṣi*) bir sözcüktür. Hint geleneğinde, Veda ilahilerinin kayda geçirilmesinde *rişilerin* önemli bir yere sahip oldukları düşünülür. *Rigveda* indekslerinde ve *Brahmanalarda* Kashyapa, Atri, Vasishtha, Vishvamitra, Gautama, Jamadagni, ve Bharadvaja gibi *rişilerden* bahsedilir. Bunların Ortodoks Brahmin neslin başlangıcı olduğu kabul edilir. Ayrıca yine *Rigveda*'da, Romasha, Lopamudra, Apala ve Kadru gibi kadın *rişilerin* (*rişikalar*) varlığından da söz edilir. *Rişiler* bazen Büyük Ayı takımyıldızlarındaki yedi yıldız ile özdeşleştirilir. Modern zamanlarda ise, bu sözcük kutsal kişileri ifade etmek için (Maharişi) kullanılmıştır. (Constance A. Jones - James D. Ryan, *Encyclopedia of Hinduism*, 366-367; James G. Lochtefeld, *The Illustrated Encyclopedia of Hinduism* (NewYork: Rosen Publishing, 2001), 2/575.

edilir.⁵² Dolayısıyla bu durumda kutsal yazılar, kutsallığın ve tanrısallığın bizatihi dışavurumları veya tecellileridir, tanrısallığa ait bütün vasıflar da onlara atfedilebilir.⁵³ Vedalar yaygın anlamda Rigveda'yı oluşturan kutsal metinler olarak bilinir. Rigvedalar Hint dini için vazgeçilmez temel taşlarının oluşturan kaynaktır. Dolayısıyla külliyattaki diğer vedalar farklı konular barındırdığından dolayı ikincil eserler olarak kabul edilir.

Sanskritçe dilinde olan Veda kutsal metinlerinin hangi tarihlerde yazıya geçirildiği tam olarak bilinmemektedir. Genelde tahmini M.Ö 1500-1000 yılları arasında yazıya aktarıldığı düşünülmektedir.

Vedalarda ana tema olarak Hinduların, Tanrıları yatıştırmak ve ölümden sonra daha yüksek gezegenlere yükselmek için ortaya koyduğu fedakarlıkların dört Veda'nın temel dini amacı olduğu anlaşılmaktadır. Büyük sunaklar, belirlenmiş tonlamalarla ilahiler söyleyen rahipler, içine adakların (genellikle soma⁵⁴ bitkisi, sade tereyağı, süt, sebzeler ve meyveler ve çoğu zaman hayvanlar) yerleştirildiği derin, içi boş çukurlarla ritüel performans ve antik Hindistan'ın tanımlayıcı görüntüleri, halkının yemekleri gibi ortak unsurları barındırır. Uzun bir süre kaybolduktan sonra ortaya çıkan Vedalar, uzun yıllar boyunca *rişiler* tarafından sözlü bir şekilde aktarılmıştır. Bu sözlü kültür en önemli ve kaynak eser sayılan *Rigvedaları* oluşturmuştur. Daha sonra kutsal metinlerin yazıya aktarılması ve yorumlanması diğer üç Veda'yı oluşturmuştur (Yajur, Sama ve Atharveda). Bu üç kitap yapılan düzenlemeler ve eklenen ilahiler ile birlikte Rigvedanın tamamlayıcısı konumundadırlar.

Her bir Veda, *Mantra*, *Brahmana* ve *Upanişad* olarak adlandırılan farklı bölümlerden oluşur. Bu üç bölüm Veda'yı oluşturan ve farklı konulardan meydana gelen bölümler değildir. Bunlar birbirinden tamamen bağımsız farklı kitaplardır. *Mantralar*, şiir formunda kaleme alınmış duaları veya çeşitli tanrısal varlıklara yöneltilen övgüleri ihtiva eden Veda İlahileri diye meşhur olmuş bölümler iken, *Brahmanalar* ise, mensur biçimde yazılmış olup dinî emir ve

⁵² Ali İhsan Yitik - Hammet Arslan, *On the Vedas and their Origin* (Milet ve Nihal 8/1 (Mart 2011), 227.

⁵³ Yitik - Arslan, *On the Vedas and their Origin*, 227.

⁵⁴ *Soma*, İran kültüründeki *homoa* ile yakından ilişkili bir kavramdır. Antik Hindistan'da sütlü öze sahip *asclepias acida* isimli bitkinin saplarının ezilmesi ve damıtılmasıyla elde edilen ve tanrıya sunulan içeceğin adıdır. Bu yüzden Tanrıların – özellikle İndra – içeceği olarak da bilinir. *Soma* bazen bir Tanrı olarak kişiselleştirilmiştir. *Rigveda*'nın dokuzuncu ve *Samaveda*'nın da büyük bir kısmı kutsal varlık Soma'yı övmeye ayrılmıştır. (Constance A. Jones - James D. Ryan, *Encyclopedia of Hinduism*, 419; James G. Lochtefeld, *The Illustrated Encyclopedia of Hinduism*, 2/659).

yasakları kapsamaktadır. *Upaniṣad* veya *Aranyaka* diye bilinen kutsal yazılar ise *om* hecesinin sırrı, *Brahman* ve *atmanın* mahiyeti ve aralarındaki ilişki biçimi gibi doğaüstü ve soyut konuların tartışıldığı felsefi düşünceye kaynaklık eden eserlerdir.⁵⁵

Klasik Hint geleneğinde, Brahman rahipleri Vedik ilahileri öğretmenden öğrenciye, kutsal metinleri ezberlemelerini ve düzgün bir şekilde telaffuz etmelerini sağlayan bir anımsatıcı teknik aracılığıyla aktarmıştır. Bu teknikler farklı vurgulama prosedürlerini ve sıkı bir şekilde tanımlanmış şiirsel yöntemin zorluklarını içermektedir. Sonuçta binlerce geleneksel ilahiyi bilen ve bu ilahileri ritüel kurbanlarda kullanabilen bir rahip sınıfı ortaya çıkmıştır. Ancak zamanla doğru telaffuzun önemi Vedaların gerçek anlamının önüne geçmiştir: Brahminiklerin Vedik sözcüklerin bilişsel boyutundan ziyade sessel boyutuyla meşgul olması, mantraların [ilahilerin] söylemsel anlamlarını yorumlamaya adanmış çok az yorumun olması gerçeğiyle daha da açıklanmaktadır. Vedik geleneğe sesin anlamdan, ezberlemenin anlamadan ve okumanın yorumdan daha önemli olduğu birçok önde gelen Hindolog tarafından fark edilmiştir.⁵⁶ Hinduizm konusunda en tanınmış akademik otoritelerden biri olan A. L. Basham gibi akademisyenler, Vedik rahiplerin kelimelerin ardındaki anlamı pek umursamadıklarını gördüklerinde şok oldular: Rigveda’yı nakleden panditler (geleneksel bilim adamları), onun sesini büyük bir doğrulukla korumuşlar, ancak anlamını büyük ölçüde unutmuşlardır. Örneğin on dördüncü yüzyılda yazılan Sayana'nın (Veda'nın bir yorumu) standart yorumu, orijinal anlamın çoğunun unutulduğunu göstermektedir. Genellikle M.Ö. altıncı yüzyıla tarihlenen Rigveda'nın en eski açıklaması olan Yaska'da o zaman bile birçok kelimenin anlamı hakkında şüphelerin olduğunu gösterdiği iddia edilir. Eski zamanların çok az geleneksel panditi (öğretmenleri), Rigveda'yı mükemmel bir şekilde hatırlamalarına rağmen, onun ne anlama geldiğine dair belirsiz bir fikirden daha fazlasına sahipti.⁵⁷ Vedik Din uzmanı filozof Basham şunu ifade eder: "Bu dili ezberleyen Brahmanların çoğunun anlamı hakkında yalnızca çok belirsiz fikirleri vardı, çünkü dili o kadar arkaikti ki, yalnızca klasik Sanskritçe eğitimi almış biri için neredeyse anlaşılmazdı. Kısaca Vedalarda tanrıların içsel

⁵⁵ Ali Yitik ve Arslan, "On the Vedas and their Origin", *Milel ve Nihal*, 2011 s. 230.

⁵⁶ Alain Danielou, *The Myths and Gods of India* (Rochester: Inner Traditions International, 1991), 12.

⁵⁷ Steven J. Rosen, *Essential Hinduism* (Westport: Praeger, 2006), 54.

düşünceleri aşkınlık tonlarıyla titreşir, ancak yalnızca uygun şekilde eğitilmiş rahipler onların gizemlerine nüfuz edebilir."⁵⁸

Rig Veda; Günümüze ulaşan en eski Hint metni olan Rig Veda (M.Ö. 1500 civarı) bu dört metinden en önemlisidir. Büyük çoğunluğu beş ila 20 ayet uzunluğunda olan 1000'den fazla ilahiden oluşur. Çok azı 50 beyit'i aşmaktadır. İlahiler bir tanrılar panteonunu över. Bunlardan birkaçı kozmogoniktir; evrenin yaratılışını anlatırlar; bunlar Hinduizm'in daha sonraki gelişiminde son derece önemliydi.⁵⁹ Rig Veda'daki ilahilerin büyük çoğunluğu, fırtınalar ve yağmurla bağlantılı, yıldırım tutan bir tanrı olan tanrıların kralı İndra'ya ve ateş tanrısı Agni'ye adanmıştır. Rig Veda, şükür, dilek, takdis ve beddua tarzındaki duaları ihtiva etmektedir.⁶⁰

Sama Veda; Sama Veda veya "şarkı söylenen ilahilerin Veda'sı" Hindu geleneğinin temelini oluşturan üç orijinal Veda'dan biridir(dördüncü bir Veda daha sonra eklenmiştir). İlahilerinin çoğu tanrı Soma'ya adanmıştır. Bu tanrı birçok Vedik ritüelde anılır ve özellikle tanrıyla aynı adı alan psikedelik(bir tür halüsinojenik madde) bir madde olan Soma'nın hazırlanmasıyla onurlandırıldı. Tanrının onurlandırılması ve ilacın hazırlanması Sama Vedik rahiplerin özel alanıdır. Herhangi bir halka açık Vedik ritüel, Sama Veda'dan pasajların okunması ile gerçekleştirilir. Birçok halka açık ayin aynı zamanda Soma ilacının tüketimini de gerektirir. Sama Veda rahipleri, Hint müziğinin kökeni olarak kabul edilen yüksek sesli ilahileriyle de tanınır.⁶¹

Yajur Veda; Yajur Veda, kurban formülü olan Yajus'un Veda'sıdır. Yajur Veda'nın rahibi Adhvaryu, Vedik ritüelde adak dökmek ve kurbanlık hayvanları belirlenen şekilde öldürmek de dahil olmak üzere başlıca kurban görevlerinden sorumludur. Yajur Veda'daki formüller uygun zamanlarda, uygun şekilde söylenmelidir.⁶² Yajur Veda büyük ölçüde Rig Veda'dan kurban amacıyla yeniden düzenlenen pasajlardan oluşur. Yajur Veda'nın iki versiyonu vardır: Beyaz ve Siyah. Beyaz Yajur Veda yalnızca ilahilerden oluşur ve sayıları 800 civarındadır. Siyah Yajur Veda tamamen aynı ilahileri içerir, ancak açıklayıcı kısımların arasına serpiştirilmiştir. İlahiler arasında Brahmana bölümleri.

⁵⁸ Jan Gonda, *Vedic Literature, in A History of Indian Literature*, (Wiesbaden, Germany: Harrassowitz, 1975), 62.

⁵⁹ Jan Gonda, *Vedic Literature*, (Yeni Delhi: Manohar, 2022), 137.

⁶⁰ Yitik, *Hint Dinleri*, s. 292.

⁶¹ Küçük vd., *Dinler Tarihi*, 184.

⁶² Gonda, *Vedic Literature (Samhitas and Brahmanas)*, 323.

Görünüşe göre Veda'nın Kara Yajur Veda olarak adlandırılmasına neden olan bu "çamurlu" veya karışık yönüdür.⁶³

Atharva Veda; Esas olarak hastalıkları savuşturmak için kullanılan büyü ve tılsımlardan oluşur. Atharva Veda bir süre sonra daha büyük bir geleneğin parçası haline geldi. Dini tören ve ayinlerde okunan ilahi ve yakarışları içeren metinlerden oluşur. Geç bir dönemde kaleme alınmış olsa da metin de yer alan konular bakımından insan düşüncesinin ilk evrelerine ait fikirler bulunmaktadır.⁶⁴

3. Şruti

Ortodoks Hindular, kutsal edebiyatlarını genellikle iki sınıfa ayırırlar, *şruti* ve *smriti*: *Şruti*'nin kelime anlamı "işiterek öğrenme" manasına gelir. *Şruti*, yaratılışın başlangıcında açıklanan birincil vahiydir. Bu vahiy, ilkel kahinler (rişiler) tarafından "*görölmüştür*". Günümüze kadar nesilden nesile sözlü aktarım şeklinde ulaşmıştır. Onu (vahyi) görenler veyahut işitenler, metinlerin aktarıldığı ve aktarılmaya devam edildiği Brahman soyunun (Hindu rahip seçkinleri) kurucularıdır. Brahminler, kutsal sayılan uzmanlar ve öğretmenler olarak işlevlerini bu mirastan alırlar.⁶⁵ Bir nevi babadan oğula geçen, seçkin aileler tarafından gerçekleştirilen bir vizyondur.

Hinduizm inancına göre gerçek, geçmişte ortaya çıktı, *şruti* olarak "duyuldu" şeklinde ifade edilir. Vedalar vahiy gerçeği ve hatta bu gerçeğin mükemmel ifadesi olduğuna inanılır. Şruti sınıfına giren kutsal metinler, iki kez doğmuş sınıflar (üstteki üç kast) için ayrılmıştır ve toplum içinde okunmazlar. Sudralar (işçi sınıfı) ve kadınların Vedaları duymaları bile yasaktır. Öte yandan Puranalar, herkes tarafından duyulabilir. Bir kez *şruti*'de ortaya çıkan gerçek, *smrti*'de yeniden yorumlanmalı veya açıklanmalıdır şeklinde ifade edilir. Buradan vahiy merkezli (*şruti*) olan kutsal metinleri üst sınıflar tarafından elde edilip, okunup, dinlenmesi geçerli iken *şruti*'yi açıklayan, tamamlayıcı nitelikte

⁶³ Moriz Winternitz, *A History of Indian Literature*, Vol. 1, no. 1 (Wiesbaden: Otto Harrassowitz, 1975), 159.

⁶⁴ Yitik, *Hint Dinleri*, 292.

⁶⁵ Thomas B. Coburn, "Scripture" In India: Towards a Typology of the Word In Hindu Life". *Journal of the American Academy of Religion*, 52/3 (Eylül 1984), 439.

olan kutsal metinler tüm sınıf kastlarına ve evrenselliğe açıktır,"⁶⁶ anlamını çıkarmaktayız.

Hint dininde elde edilen veriler ışığında Hinduizm'in sahip olduğu tüm materyaller ya *şruti* ya da *smriti* grubuna girer. Şruti'nin tüm alanlarda üstünlüğü olsa da sosyal ve pratik anlamda smriti daha geniş bir yetkinliğe sahiptir. Hinduizm hakkındaki neredeyse Hindu dini edebiyatının tüm tartışmaları *şruti* ve *smriti* kategorilerinden bahsetmektedir. Bu kategoriler genellikle literatürün belirli içeriklerini tartışırken düzenleyici ilkeler olarak kullanılmamaktadır.

Şruti'nin "ilk görücüler(rişiler) tarafından" görülen şey olduğu şeklindeki temel tanımın yanı sıra "*duymak*", "*kutsal işitme*" kavramının *rişi*'nin deneyimini kavramsallaştırmanın uygun bir yolu olabileceği düşünülür. Hatta daha ileri gidilerek "*övmek*" ile bağlantılı olduğu beyan edilir. Ancak bunun kozmik gerçeği en yakından kavrayan kişiye atıfta bulunduğu gerçeği üzerinde hiçbir tartışma yoktur (Monier-Williams). İşitme ve görme metaforlarının bu hakikatle ilgili *rişi*'nin ilişkisine uygulanmış olması anlamlı görülür. Çünkü *Rişiler* tüm duyularıyla bu yetkinliğe açık varlıklardır.⁶⁷

Hinduizm'e göre gerçeğin doğası gereği ifşa etme süreci asla bitmez. Bir kez *şruti*'de ortaya çıkan gerçek, *smriti*'de yeniden yorumlanmalı veya açıklanmalıdır. Buradan vahiy merkezli (*şruti*) olan kutsal metinleri üst sınıflar tarafından elde edilip, okunup, dinlenmesi geçerli iken *şruti*'yi açıklayan, tamamlayıcı nitelikte olan kutsal metinler tüm sınıf kastlarına ve evrenselliğe açıktır,"⁶⁸ anlamını çıkarmaktayız.

Geleneksel Hint inancında kısacası tüm gerçeklik algısı, belirleyici güç, "*formüller*" olarak tanımlanmıştır. Bu formüller ile aşkın güce temas edilir. Özellikle bir *mantrayı* söyleyen kişi, gücü harekete geçirir. *Mantralar* ise "tanrıların özünü temsil eder" şeklinde görülür. Onlar (mantralar) beşeri bir eser değil, tanrısallıkla ya da dünya üstü varlıklarla doğrudan temas ayrıcalığına sahip olan insanlar tarafından "görülür". Bu görüşe göre, nihai gerçeklik aslında onun yükleminden daha büyük olabilir.⁶⁹ Ancak en azından ses biçimine de

⁶⁶ Cheever Mackenzie Brown, *God as Mother: A Feminine Theology in India* (Hartford: C. Stark, 1974), 18-19.

⁶⁷ Brown, *God as Mother*, 18.

⁶⁸ Brown, *God as Mother*, 19.

⁶⁹ Jan Gonda, *The Vision of the Vedic Poets* (Berlin: Walter de Gruyter, 1963), 48.

sahip olduğu tasdik edilir. Böylelikle ilahi güce temas eden bireylerin olağanüstü iç görüleri ve işitsel keskinlikleri sayesinde kutsal metinler açığa çıkar.

Rişiler, kutsal bilgilere birtakım sessel ve titreşimler vasıtasıyla ulaşır ve bu olay ayin esnasında gerçekleşmektedir. Bu katılımın gerçekleştirildiği ayinler mantralardır. Rişilerin Mantralar vasıtasıyla sezisel yetenekleriyle eriştikleri ayinlerde birtakım kavramlar öne plana çıkmaktadır. Hinduizm’deki vahiyle doğrudan ilişkili bu kavramlar şu şekilde ifade edilir; "bir ışık parıltısı, bir vahiy" gibi temel bir anlam taşıyan pratibha (yetenek); genellikle doğrudanlık ve tazelik ile karakterize edilen bilgelik duygusunda bulunur, ancak aynı zamanda teknik tartışmalarda da kullanılır. Bu yetenek (pratibha), felsefe, yoga ve estetik "herhangi bir özel neden olmaksızın gelişirken gerçek bilgiye, aşkın gerçekliğe ve gerçekliğe dair bir iç görüye yol açabilen zihnin işlevi" anlamına gelir. Bu kavramın geniş bir konu yelpazesi üzerinde etkisi vardır.⁷⁰ Bu durum, Kutsal Kitap’ın büyük geçmiş kahinleriyle sınırlı olmayıp şu anda da erişilebilir bir yetkinlik olduğu söylenir.

Hinduizm’de "*İlahi göz*" olarak bilinen şey, gerçekten arınmış durumdaki zihindir. Bu nedenle açıktır ki, kendisine akıl bahşedildiği ölçüde her insana her şeyi bilme imkânı bahşedilmiştir.⁷¹ Zihnin kirlerden arındırılması ancak bir *guru*’dan alınan ruhsal enerji yoluyla mümkündür. Bu enerji sonucunda kişi kesintisiz *sesi* duymaya başlar. *Işık* ve *ses* tam olarak anlaşıldığında, kişi kozmik yaşamın en yüksek mertebesine yükseltilir. Kişi kendisi olmaktan kurtarılır, şimdi eğer isterse insanlığın kurtarıcısı olur. O (rişi), somut biçimde Kutsallığın kendisi olan, karanlık ve hüzünlü dünyanın derinliklerinde ışık, yaşam ve neşe kaynağı olan mükemmel insanlığın ideali haline gelir.⁷² "*Kutsal Yazılar*" ondan gelir ve insanlık ondan ilham alır. Hinduizm’deki vahiy alış şekli, kutsal adamların akli melekelerinin işlevsel hale gelmesi ile olduğunu görüyoruz. Tanrı Brahman, *rişilerin* akli unsurlarına hitap ederek bir temasta bulunmaktadır. Bir Hindu öğrencinin ruhsal mükemmelliğinin merkezinde yer alan şey guru-öğrenci ilişkisidir. Hinduizm’e göre "Kutsal metinler" kusursuz bir bireyden ve onun mükemmelliğinin yan ürünleri olarak çıkar. Her ne kadar bir birey veyahut yogi (yoga felsefesini uygulayan) mükemmel de olsa bir guru yerine geçemez.

⁷⁰ Gopinath Kaviraj, *Aspects of Indian Thought* (Burdwan: University of Burdewan, 1967), 44.

⁷¹ Gopinath, *Aspects of Indian Thought*, 46.

⁷² Kaviraj, *Aspects of Indian Thought*, 44.

Başka bir deyişle, guru-öğrenci ilişkisi yazılı belgeler için başlangıç noktası olabilir. Bu ilişki o kadar samimi ve kişiseldir ki, yazılı (veya sözlü olarak korunmuş) kelimenin doğru anlaşılması için hayati önem taşır. Eğer bir öğretmenin el yazmalarını miras almaya layık bir öğrenci bulamazsa, yaşlılığında onları nehre atar. Bu yaygın bir gelenek halini almıştır. Kişisel ilişkilerle canlanmayan yazılı belgeler cansızdır. *Rişi'lerden* veya rahiplerden aktarılmayan, öğretilmeyen hiçbir bilgi veya kutsal metin, Hint dini içerisinde fazla önem arz etmez.⁷³

Sonuç olarak *şruti* kavramı birincil anlamda “*ışitmek*” manasında kullanırken, kavramın yan anlamlarından biri olan “*görmek*” anlamında da kullanılır. Bu eylemler din bilginleri olan *Rişiler* tarafından gerçekleştirilir. *Rişiler* kutsal metinlerin kaynağı olarak görülür. Hint toplumunda vahye, ilahi mesaja erişmeye en yetkin ve elverişli kişilerdir. Hinduizm’in kendi tarihinin büyük bir kısmında sözlü edebiyat şeklinde gelmesi, *Rişiler*’in konumu için daha bir avantaj haline gelmiştir. Yukarıda da belirtildiği gibi Hint dinine mensup kişiler bazen kutsal metinden çok *rişilerin* ortaya koyduğu sözlü kültüre önem vermektedir. İşitilen veya görülen anlamına gelen *şruti*’yi daha da genişleterek *rişilerin* neredeyse tüm duyuşal deneyimlerinin bir sonucu olarak görmektedirler. Bu deneyime bir söz, ses, ışık veyahut bir enerji ile de ulaşılabileceği aktarılır. Tabi bu deneyimin Hint toplumunda sadece *rişilere* has olmayıp yetkin ve enerjik kişilerin bile erişilebileceğine inanılır. Bu durum *şruti*’nin halen günümüzde bile var olduğunun ve bahsettiğimiz deneyimler sayesinde ona ulaşılabileceği düşünülür. Şruti, Hint Metinleri arasında en yüksek otorite kabul edilirken, bu kabul görüşün en etkin başrollerinden biri de *Rişiler* veya *tevarüs* şeklinde ilerleyen Brahminik ailelerdir. Buna ek olarak öğretmen (*rişi*) - öğrenci ilişkisi de hem sözlü kültürün hem de dini tecrübenin kaynağı olarak görülmektedir. Herhangi bir kutsal deneyimin *rişilerin* deneyimleri kadar kabul görmediği de aşikardır.

4. Smriti

Burada çalışmamızın önemli ikinci unsuru olan *smriti* kavramını inceleyeceğiz. Her ne kadar bir önceki başlıkta *smriti*’ye karşılaştırmalı bir şekilde değinmiş olsak da burada ayrıntılı bir şekilde ele almaya çalışacağız.

⁷³ Coburn, *Scripture*, 444.

Smriti kelimesi, “*hatırlanmış olan*” gelenek anlamına gelir. *Smriti*, Hinduizm’de en yüksek dini otoriteyi temsil eder. *Smriti* terimi, Hint Literatüründe dar anlamda *Dharma Sastralari*⁷⁴ içeren metinler olarak kullanılırken daha geniş bir anlamda *Itihasa*⁷⁵ ve *Purana* kutsal metinlerini de ihtiva eden vahye dayanmayan kutsal metinler olarak adlandırılır. Dar anlamda ise *smritiler*, Vedik din içindeki belirli aile gelenekleriyle ilişkilidir. Bu nedenle kuralları her zaman aynı değildir ve metinlere karşı olası şüphe durumunda her Brahman kendi *smriti*’lerini takip eder.

Hint dininde *Smritiler*, diğer herhangi bir otoriteden daha fazla etki alanına sahiptirler. Bugün mevcut olan *smritiler*, yüzyıllar önce var olan bir gelişimden önce meydana geldiği düşünülür. Eski kanun koyuculara ve din bilginlerine birçok referans ve kesintisiz bir *dharma* dizisini oluşturur. Bu da *smritilerin* yüzyıllar boyunca meydana getirdiği kanunlar dizisinin Hint toplumunda uygulanabilirliğini ve en önemli konuma sahip olduğu göstermektedir. Çünkü Hindu dinine sahip insanların kendilerini bu dünyada tanımlamaları ve ifade ediş şekli pratik ilemdir. Kaynağı ne olursa olsun pratiğe dayanmayan dini unsurlar Hint toplumu nazarında görmezden gelinir.⁷⁶

Smritiler arasında ise *Manusmriti* özel bir yere sahiptir ve diğer kanun metinlerine göre daha yaygın olup, öncü kanunlar olarak kabul edilmiştir. *Manu*, Hinduizm’de tüm insan ırkının atası ve tüm insanlık için kanun koyucu olarak görülür. Hint mitolojisine göre *Manu* (bilge insan), yasayı koymadı, fakat toplumun farklı sınıflarına uygulandığı için *vahyedilmiş dharma*’yı ilan etti.⁷⁷ Bu durum yine *Manu*’nun kanun koyucu olarak anılmasına neden olmuştur.

Hindular nazarında günlük yaşam için *smriti* genellikle *şruti*’den daha önemlidir. Her Hindu’nun hayatını birçok ayrıntısında etkilemektedir. En ortodoks Hindulara *smartalar*⁷⁸, geleneğin takipçileri denir ve günümüzde de Hint toplumunun çok büyük ölçüde etkilediği görülmektedir. Hem *şruti* (Vedik anlamda) hem de *smriti* materyalinin önemli bir kısmı *Itihasa-Purana*’ya dahil edilmiştir. *Itihasa-Purana* Hint kültüründe “*antik tarih*” olarak bilinir. İki büyük destanı, *Mahabharata* ve *Ramayana*’yı ve ayrıca on sekiz *Mahapurana*’yı da

⁷⁴ Sanskritçe yazılmış, Dharma’ya birçok atıfta bulunan Hint hukuk metinleridir.

⁷⁵ *Itihasa* kelime olarak “gerçekten de öyleydi” anlamına gelen Sanskritçe yazılan Hint tarihi olaylar dizisidir. İçerisinde *Ramayana*, *Puranalar* ve *Mahabharatayı* barındırır.

⁷⁶ P. V. Kane, *History of Dharmasāstra*, 32.

⁷⁷ Klostermaier, *A Survey of Hinduism*, 51.

⁷⁸ Genellikle *smriti*’ye dayalı metinler uzmanına *smarta* denir.

içerir. *Smriti* bazı çok sayıda ünvanı ve mezhepsel karakteri bünyesinde barındırmaktadır. Hindu okullarında da *smriti* eserler daha çok ön plandadır.⁷⁹

İlham olunan (*smriti*'nin) sözün aydınlatılmasına en önemli katkılar antik Hindu felsefi metinlerinin yazarları olan *rişiler* ve gramerciler tarafından yapılmıştır. Çünkü Hinduizm'de Brahmanik gelenek dilinin kendisi ilahi kökenli olarak görülmektedir. Ruh alçılır ve fenomenlerde vücut bulur, çeşitli kılıklara bürünür ve gerçek doğasını hassas ruha ifşa eder.⁸⁰

Sonuç olarak *smriti* kavramında yine en etkin ve ön planda *Brahmanik* yapı ve *Rişilerdir*. *Smriti* kavramı da *şrutiyeye* paralellik gösterecek şekilde ilk lügati anlamı olan '*hatırlanan*'dan yola çıkarak geniş bir anlayış biçimini almıştır. Tanrı Brahman'ın sözlerini işiten *Rişiler* veyahut seçkin aileler, daha sonra bu sözleri '*hatırlayarak*' öğrencilerine aktarmışlardır. Bu olay örgüsü yüzyıllarca sözlü bir şekilde sürdürülmüştür. *Şrutide* olduğu gibi burada da tek bir anlamdan veya deneyimden bahsetmek güçtür. *Smriti*, ilerleyen süreçlerde dar anlamdan çıkarak farklı boyutlar kazanmıştır. Örneğin; '*hatırlanan*' kutsal mesaj daha sonraları '*tekrarlanan*' olarak da anlam kazanmıştır. Sadece fenomenin 'görme' veya 'hatırlama' gibi nitelikleriyle sınırlı kalmayıp yukarıda aktardığımız gibi fenomenin tüm deneyimlerini kapsayan bir özellik haline gelmiştir. Deneyimin yanı sıra neredeyse tüm aksiyon ve hareketleri, duyuşal işlevleri bu kapsama dahil edilmiştir.

5. Hinduizm'de Vahiyle İlgili Bazı Unsurlar

Hinduizm'de vahiy denince genellikle fenomenlerin insanüstü güçleri sayesinde eriştiği deneyimler anlaşılır. Daha çok ilham, sezi veya hatırlama durumları ön plandadır. Fakat bizler burada kısaca vahyin oluşumu esnasında var olan, meydana gelen ve vahiy denince alışılmışın dışındaki kavramlara değineceğiz. Bunlar genellikle ses, konuşma, titreşim gibi rişilerin vahiy esnasında uyguladıkları davranışları kapsar. Diğer bir yandan antropomorfik bir yapısıyla boy gösteren Hint inancındaki *avatar* kavramı da yukarıda saydığımız vahiyle alakalı kısma girmektedir. Şimdi kısaca sırasıyla bu kavramlara değinelim.

⁷⁹ R. C. Hazra, *The Purāṇas, vol. 2, Studies in the Purāṇic Records of Hindu Rites and Customs*, (Dacca: University of Dacca, 1940), 86.

⁸⁰ Klostermaier, *A Survey of Hinduism*, 52.

5.1. Vak

Sanskritçede "söz, kelam, dil, titreşim" gibi anlamlara gelen *vak*, "konuşmak, bildirmek, söylemek, tekrar etmek" anlamındaki *vaçh* fiil kökünden türemiştir.⁸¹ Hindu dini düşüncesine göre ilahi bilgi yani vahiy, bu söz aracılığı ile bildirilmiştir. Hint felsefi ekollerine göre söz"ün mahiyeti değişkenlik gösterir. Vach veya Vak, başlangıçta Hindu konuşma tanrıçası ve Vedalar'daki öne çıkan ve önemli görülen tanrıcadır. Fakat daha sonraki zamanlarda öğrenme tanrıçası Saravati ile özdeşleştirilir ve dil felsefesi dışında ayrı karakterini kaybeder. Daha önce belirttiğimiz gibi Vedik gelenekte Sanskritçe dilinin sözlerinin her biri ilahi bir karaktere sahiptir. Kelimeler keyfi, rastgele veya sadece isimlerden oluşmayıp, temsil ettikleri nesnenin temel gerçeğidir. Örneğin ağaç kelimesinin sesleri bir ağacın özünü oluşturur. Gerçekliğin tümü yalnızca donmuş konuşma olarak görülür. Vedantik teori konuşmanın dört ayrı seviyesinin olduğunu söyler⁸²: (1) aşkın seviye; burada konuşma, tezahür eden evrenin ortaya çıktığı ilahi sessizliktir; (2) tezahüre doğru bakan başlangıç düşüncesi haline gelen konuşma; (3) düşünce olarak ifade edilen ancak dış ifadeden önce gelen konuşma; ve (4) söylenen sözler olarak konuşma. Bu söz'ün farklı düşünce ve tasnif biçimlerinin yanı sıra Rigveda'da yer alan en çok kabul gören şeklidir.

Hint geleneksel görüşüne göre *rişî*'lerin, boşluğun mistik biçimini görselleştirdiği söylenir. Hint anlayışına göre bu, bizim "konuşmamızdan" daha kutsal bir fikirdir ve beraberinde çok daha derin bir anlam taşır. Vak, yalnızca ebedi ve ölümsüz olmakla kalmaz, aynı zamanda sıradan duyu organları tarafından incelikli ve anlaşılmazdır.⁸³

Sıradan insanlar tarafından duyulamayan hatta düşünülemeyen "vak" kendi biçimiyle yalnızca *rişî*ler tarafından algılanabilir. Bu nedenle onun gerçek doğasını yalnızca şeylerin nihai özüne ulaşmak için yeterli manevi iç görüye sahip olanlara ifşa eder. Dolayısıyla öncelikle nihai şekliyle vak'ın var olduğu sonuçları Brahman'la aynıdır ve ikinci olarak, büyük antik *rişî*ler, her şeyi bilme

⁸¹ M. Monier Williams, *A Sanskrit-English Dictionary*, (Varanasi: Indica Books, 2008), 2/ 329.

⁸² *Rigveda*, s. 167.

⁸³ Jan Gonda, *The Vision of the Vedic Poets*, s. 42.

becerisine sahip olacak kadar manevi bir güç ve görüş yetisi ile doğmuşlardır ve onlar aracılığıyla kutsal metinler insana vahyedilmiştir.⁸⁴

5.1.1. Para-Vak

En üstün söz, ebedi ve ezeli kelam, insan bilincini aşan tını/ses. Sözün birinci türü olan ve en yüce formunu betimleyen *para-vak* terimi ile kastedilen Tanrı'nın kelamıdır. Tanrı'nın sözünün ilk halidir. Diğer bütün sesler/sözler bu temel yapıdan tezahür eder. Bu tür sesin/sözün *para* olarak nitelendirilmesinin temel sebebi, duyu algılarının ötesinde olmasındandır. Sözün bu formuna ravaşabda da denir. Bununla "ses" in zihnin ve idrakin ötesinde titreşimsiz halde olması kastedilir. Bu hal, sadece *prama cnani* veya rişi denilen büyük ermişler tarafından sezilebilir. *Paravak* ile iletişime geçmek ve onu sezinlemek herkesin başarabileceği bir husus değildir; ancak zihni melekelerini derin düşünceyle olgunluğa ulaştırmış rişiler bunu gerçekleştirebilir.⁸⁵

5.1.2. Pasyanti-Vak

İşitilen, görülen, *ses* anlamına gelen *pasyanti-vak* rişilerin derin tefekkür ve bilinç sonucu tecrübe ettikleri bir ilahi bouyuttur. Sıradan, bilindik bir ses olmayıp ilahi bir forma sahiptir. Rişilerin hissettiği ve keşfettiği titreşimlerdir; yani ilahi kelamın/vahyin (*para-vak*) ermişler tarafından işitilmesidir (şruti). Rişiler bunu, duyu verilerini veya akli yetilerini kullanmaksızın deruni manada zihinsel olarak keşfederler.⁸⁶

5.1.3. Madbyama-Vak

Fikre dönüşmüş ses/söz. Sözün bu üçüncü haline zihindeki düşünceler örnek olarak verilebilir.

5.1.4. Vaikhari-Vak

Sesin en aşağı seviyesidir. Sözün ağız yoluyla ifade edilmesi hali *vailmari-vak* kavramı ile ifade edilir. Boğazdan çıkan gündelik kelimeler bu türdendir.⁸⁷ Hindu kutsal metinlerinde sözün/kelamın (*vak*) somutlaştırıldığı ve

⁸⁴ Jan Gonda, *The Vision of the Vedic Poets*, 42.

⁸⁵ Cemil Kutlutürk, "Farklı Dinlerde Vahyin Semantik Alanı/Hinduizm ve Sihizm Örneği" (İstanbul: Matsis Matbaa, 2017), 22.

⁸⁶ Kutlutürk, *Hinduizm ve Sihizm Örneği*, 22.

⁸⁷ Geniş bilgi için bkz. Ravid Prakash Arya, *Rgveda Samhita* (Varanasi: Indica Books, 2002), 5.

bir tanrıça olarak sunulduğu görülür. Nitekim *vak*, *Vedalar*'da kimi zaman *Pracapati* kimi zaman da farklı tanrıçalarda özdeşleştirilmiştir.⁸⁸ Daha sonraki dönemlere ait Mahabharata ve Purana türü metinlerde ise *vak* çoğunlukla "söz tanrıçası" manasında Sarasvati ile ilişkilendirilmiştir.⁸⁹

5.2. Şabda

Rişiler'in Sanskritçede "ses, söz, kelam" manasında kullanılan bir başka kelime şabdadır. Metinlerde şabda ile *vak* kelimelerinin zaman zaman birbirinin yerine kullanıldıkları da görülür. Hint felsefesine göre ses/söz (şabda), kişinin geçerli ve doğru bilgiyi elde etme vasıtalarından (*pramana*) biridir.²² Hint felsefi ekolleri hakiki bilgi etme vasıtalarının neler olduğu hususunda farklı görüşler ileri sürseler de hemen hepsi şabdayı bu kapsamda güvenilir bir araç olarak kabul eder. Burada şabda ile kastedilen vahiy mahsulü olarak görülen Veda metinleridir. *Vedalar*, hakiki ve geçerli bilgiyi elde etmede temel kaynaktır. Kutsal metinler (şabda), gerek evrenin mahiyet gerekse bireyin ölüm sonrası hayatı hakkında bilgi verdiği için oldukça önemlidir. Bindulara göre özellikle kurtuluş konusunda temel ve doğru malumata ancak bu araçla ulaşılabilir. Diğer vasıtalarından hiçbiri bu hususta şabda kadar yetkin değildir. Dolayısıyla, Hindular nezdinde Tanrı'nın sözü (Şabda *Brahman*) olan *Vedalar*, bireyin dünyevi ve uhrevi hayatı için temel başvuru kaynağı hükmündedir.⁹⁰

5.3. Om

Kutsal "ses, söz" anlamına gelen *Om*, Hinduizm'deki en önemli *Mantra*'dır. Rigveda ve Samaveda'nın birleşimine eşdeğer en yüksek değer verilir. Bundan dolayı bahsi geçen kutsal metinlerdeki sahip olduğu anlamlardan önem arz eder. *Om*'un aynı zamanda Sama Vedik ilahinin öz bir şekle getirilmiş çekirdek hali olduğu da söylenir. Hindu inancında *Om*'a farklı anlamlar atfedilir. Onun geçmiş, şimdi ve gelecek olan her şey olduğu ve zamanı aştığı söylenir ve ayrıca *Om*'un Öz (Atman) olduğu söylenir.⁹¹ Vahiyle alakalı kısmında ise ezoterik olarak dört bilinç durumunu kapsadığı söylenir: uyanıklık, rüya görme, derin uyku ve aşkın durumlar. İçerdiği her bir harf farklı boyutu ifade eder. A

⁸⁸ Kutlutürk, *Hinduizm ve Sihizm Örneği*, 22.

⁸⁹ John Dowson, *A Classical Dictionary of Hindu Mythology and Religion, Geography, History, and Literature* (London: Routledge Kegan Paul Ltd, 1961), 330.

⁹⁰ Kutlutürk, *Hinduizm ve Sihizm Örneği*, 24.

⁹¹ Williams, *A Sanskrit-English Dictionary* II, 1607.

uyanıklık halidir, u rüya görme halidir, m derin uyku halidir; dördüncü durumun hiçbir dış belirteci yoktur ve ikili olmayan gerçekliktir. Yogi *om*'u telaffuz ederse taç *Çakra*'ya ulaşır; Sanskritçe'de en saygı duyulan hece ve mantra olan O Om'un görünen ve görünmeyen tüm alemler bu sözden meydana gelmiştir. Hiçbir mantra ve kutsal metin om olmadan başlamaz ve çoğu Vedic mantra da om ile biter. Dolayısıyla rişiler/bilge adamlar bu sözler sayesinde ilahi mesaja ulaşmış ve takipçilerine iletmiştir.⁹² Bu durum yüzyıllarca sözlü bir şekilde aktarılmıştır. Ve her bir söz-ses ve kapsadıkları boyutlar karşımıza *şruti* olarak çıkar.

5.4. Avatar

Hinduizm'de *şruti* yani sözlü vahyin dışında Tanrı ile temasa geçmenin veyahut Tanrı'nın mesajlarını insanlara iletmesinin daha farklı boyutları da vardır. Burada bahsettiğimiz olay lügat anlamıyla "alçalma, bir şeye inme, zuhur etme, ortaya çıkma" anlamına gelen *avatar* terimidir. İslam literatüründe hulül ve tenzil kelimelerine karşılık gelir. Diğer bir terim olan teofani (Tanrı'nın insan şeklinde görünmesi) olarak da ifade edilir. "Tanrı'nın veya metafizik varlıkların yalnızca kendileri tarafından gerçekleştirilebilecek bazı icraatları yerine getirmek için insan veya hayvan formunda bedenleşmesi" durumunu ifade eder. Bu terim aynı zamanda "Tanrı'nın veya metafizik varlığın aldığı biçimi ya da bedensel formu" tanımlanır.⁹³ Hint kutsal metinlerinde Tanrıların birçok yerde insan veya hayvan şeklinde görüldüğü aktarılır. Bu durum metinlerde *pradurbhava*, *vibhuti* yani "görünme, ortaya çıkma" kelimeleri ile kullanılır.⁹⁴

Hindu dini geleneğinde tanrı Vişnu'ya atfedilen 10 temel bedenleşmeden (*dasavatar*) söz edilmekle birlikte Hindular nezdinde önemli görülen iki temel *avatar*, Rama ve Krişna'dır. İlki Ramayana Destanı'nın ikincisi ise Mahabharata Destanı'nın hakim unsurudur. Özellikle Krişna *avatar*, Hindular nezdinde oldukça önemlidir. İnanişâ göre tanrı Vişnu, Krişna formunda bizzat insan şekline bürünerek yeryüzüne gelmiş ve Areuna'ya görünmüştür. Bu fikir

⁹² Jones ve Ryan, *Encyclopedia of Hinduism*, 319.

⁹³ K. Narayan Prasad Maghad - Şri Vişnu Aur, *Unke Avatar* (Delhi: Motilal Banarsidass Publishers, 2001), 213.

⁹⁴ *Bhagavad-gītā*, s. 171.

Mahabharata Destanı'nın bir parçası olan Bhagavadgita adlı metinde yer alan şu dizelerde açıkça görülür⁹⁵:

"*Ey Areuna (Bbarat)! Doğruluk, adalet, erdem gibi değerlerin . azaldığı; adaletsizliğin ve düzensizliğin arttığı dönemlerde ben kendimi açıkça gösteririm. İyiliği (iyileri) korumak, kötülüğü (kötüleri) yok etmek ve doğruluğu tesis etmek için zaman zaman bu dünyada doğarım.*"⁹⁶

Sonuç olarak Hinduizm’de Tanrının insanlara ya da rişilere ilahi mesajları vermesi veyahut insanlığa dair unsurları, yaşama ve korunma şekillerini öğretmek için zaman zaman farklı bedenlerde zuhur eder. Bu durum bir nevi Hint dininin pananteist bir yapıya sahip olduğunu da gösterir. Hindu dini geleneğinde *avatar* doktrinine yüklenen bu tür anlamlar, vahiy olgusunun temel amaç ve nitelikleri ile örtüşmektedir.⁹⁷

6. Rişiler

Hinduizm’de kutsal kişiler bazen brahmanik yapı bazen de gurular olarak adlandırılan *rişiler*, Hint dininde en yüksek mertebede bulunurlar. *Rişiler*, *şruti* (vahiy) metinlerinin yazarları olarak görülmektedir. Çalışmamızın bu kısmında ilk *şrutileri*, tarihçelerini, vahiy alma şekillerini, rişi gruplarını ve etimolojik tahlillerini ele almaya çalışacağız. Bu araştırmamızda tıpkı *şrutilerde* olduğu gibi kutsal metinlerde *rişiler* hakkında açıkça ifadelere pek rastlanılmadığından dolayı ikincil kaynaklara başvurulmuştur.

Hinduizm’deki vahiy, Yahudilik ve İslamiyet’te var olan vahiy anlayışından farklıdır. Yahudilik ve İslamiyet’te belirgin bir peygamber tasavvuru ve vahiy ve aracı unsurlar varken Hinduizm’de bu durum tartışmalı bir şekilde varlığını sürdürmektedir. Hinduizm’de vahiy (*şruti*), peygamber anlayışına yakın *Rişiler* tarafından kesbi bir şekilde var olur. Peygamber hem tanrının seçtiği hem de kabiliyet bakımından yetkin biri iken, Rişiler genellikle sonradan edinilen bazı özellikler vasıtasıyla Hinduizm’deki vahye (*şruti*) mazhar olurlar. Buna ek olarak Hindu kutsal metinlerinin Tanrı ya da doğaüstü varlıklarla ilgisinin olduğuna, en azından kaynağının doğaüstü olduğuna inanılır.⁹⁸ Ve Yahudilik ve İslamiyet’te vahiy yolu artık kapanmış iken bu

⁹⁵ Kutlutürk, *Hinduizm ve Sihizm Örneği*, 32.

⁹⁶ *Bhagavad-gītā*, çev. Ömer Cemal Güngören, 101.

⁹⁷ Kutlutürk, *Hinduizm ve Sihizm Örneği*, 34.

⁹⁸ İsmet Eşmeli, “*Dinlerde Kutsal Kişi Fenomeni*” (Ankara: İlahiyat Yayınları, 2020), 172.

durum Hinduizm’de halen açık konumdadır. Bu sebeple Hinduizm’de rişi mertebesine ulaşabilen bir kişi Tanrı Brahma veya doğaüstü güçlerle temas kurabilir.

'*Rişi*' kelimesi, Sanskritçe'de '*gitmek*', '*hareket etmek*' ve '*akmak*' anlamına gelen '*Rish*' kökünden gelir. Bu nedenle, bir rişi 'evrenin ritmik akışı veya hareketi ile akan, hareket eden veya uyum içinde olan kişidir'. O (rişi), hareketle birdir, hareketin titreşimiyle titrer. Hareketin bütününe gerçeğini bilen fenomendir. Erken Sanskritçe dilbilgisi ve etimolojisine göre nesnelere, adlarını kendileri için en önemli ve en özel olan belirli bir eylemden alırlar.⁹⁹ Dolayısıyla Hinduizm’de diğer dini unsurlarda olduğu gibi rişi de bir bakıma kendinde var olan niteliği sahip olduğu kelime anlamından alır.

“ O (rişi) eski zamanlarda "din" ile "şair" arasında, bir "peygamber", bir şair, bir ilahi adam ve bir "filozof" arasında kesin ve kesin bir çizgi yoktu. [...] Bunu yerine getiren adam, büyük ölçüde, kendisinden arındırılmış ve “tanrı ile dolu” bir İktidar aracıydı.”¹⁰⁰

“*Rişi*” kelimesinin ayrıca '*görme*' ile ilgili özel bir anlamı vardır. Sanskritçede de fiillerden isim türetebildiği gibi "*rishi*", "*drs*" veya "*görmek*" fiilinin eski bir şekli olan "*rs*"den türetilmiştir. Dolayısıyla bir rişiye "*rsi darsanat*" - "*görüye sahip olandan bir kahin*" denir.¹⁰¹ Hint tarihinde "*darsana*" aynı zamanda bir bakış açısı veya düşünce okulu anlamına da gelir. Daha önce rahip okulları olarak aktardığımız bu Hint felsefe okulları altı darsanaya ayrılır. Günlük yaşamda "*darsana*" basitçe görme anlamında kullanılır ve tapınaklar ve tanrılar bağlamında, bir adanan ile tanrı arasındaki karşılıklı görmeyi ifade eder.

Hinduizm’de pratik ve ritüeller bakımından darsana, sıradan insan algısının ötesindeki bilgilerin (nesnelere, olaylar ve varlıklar) açığa çıkarılması anlamına gelir. Bir rişi'nin olağanüstü vizyonu, lügat anlamıyla "*duyulan*" anlamına gelen ve yalnızca *görülebilir/duyulabilen* bir vahyi ifade eden şruti ile ilgilidir. Burada, Hint terminolojisinde şrutiler için önemli bir kavram olan "*apaurusheya*" kelimesi devreye girmektedir. "*Apaurusheya*", "*hiç kimse*

⁹⁹ Lakshman Sarup, *Nighantu and the Nirukta, the Oldest Indian Treatise on Etymology, Philology and Semantics* (Delhi: Motilal Banarsidass, 2015), 69.

¹⁰⁰ Jan Gonda, *The Vision of Vedic Poets* (Lahey: Mouton & Co., 1963), 14.

¹⁰¹ Sarup, *Nighantu and the Nirukta*, 69.

tarafından bestelenmeyen" anlamına gelir ve Vedalar bu tanım kapsamına girer. Dolayısıyla şrutî’ler revizyona uğramadan onu yüksek (görme) duysal sezileriyle almak rişiler tarafından gerçekleştirilir.¹⁰² Her yeni kozmik çağda yeniden keşfedilen ebedi bir metinler olarak kabul edilir. Buradan yola çıkarak rişiler, Hint toplumunda insanüstü özellikleri sayesinde her çağda kutsal mesaja ulaşmada üstlenici rol oynarlar. Her çağda kaybolup tekrar ortaya çıkan kutsal metinler ise Vedalardır.

Hinduizm’de rişiler genel olarak bir bilge, bir kahin, bir vizyoner, bir eğitmen, bir şair ve daha birçok özelliğe sahip birer fenomen olarak görülür. Şöhretleri Vedaların Mantralarını tasavvur eden biri olmasına dayanır. Bir *'Mantra Drasta'*(Vedik mantra kahini) olmadan önce öyle olması ve çok şey başarması gerekir. Mantralar, kodlanmış sesler, hece veya kelime kümeleri veya ilahilerdir. Bu Mantralar dini ritüeller veya tefekkür uygulamaları sırasında yüksek sesle veya sessizce söylenirler. Mantraların okunması tanrıları çağırır, tanrıların imgelerini kutsar ve doğumdan evliliğe ve ölü yakmaya kadar olan geçiş törenlerini barındırır. Bir *yajna* veya *homa* (ateş ritüeli) ritüelinde, diğer adaklarla birlikte, tipik olarak ateş tanrısı Agni aracılığıyla tanrılara mantralar sunulur. Rişilerin mantra vizyonuna ulaşmadaki azmi için *“sadhana”* kavramını örnek verilebilir. *"Siddh"* (başarmak) fiil kökünden türetilen *sadhana*, ciddi, sıkı çalışma ve başarıya ulaşma arzusunu ifade eder.¹⁰³ *Sadhana*'nın doruk noktası güç, ustalık veya başarı anlamına gelen *"siddhi"*dir. *Sadhana* yapan kişiye *"sadhaka"* denir. *Sadhana* mantraların etrafında toplandığında, *siddhi* bir mantra üzerinden *siddhi* kazanmayı veya onun gücünden yararlanma becerisine sahip olmayı içerir. Dolayısıyla rişinin dini fenomen olabilme yolunda gerçekleştirebileceği en büyük adımlardan biridir. Bir dizi doğum ve ölüm döngüsünden geçerek, belli bir olgunluğa ulaşmış deneyimleriyle doğaüstü güçlerle teması geçer. Mantra aynı zamanda Rişilerin ve Yogilerin ilahi bilgiyi ifade etme şekline denir.¹⁰⁴

Ayrıca Hint dinine göre rişiler, unutulmaya yüz tutmuş kutsal metinleri veya Mantraları kefaretiler yoluyla unutulmaktan geri getirmişlerdir. Bir aldatma sonucu veya bir yoganın sonunda Vedalar unutulmuş kaybolduğuna inanılır.

¹⁰² Gonda, *The Vision of Vedic Poets*, 42.

¹⁰³ Mani Rao, *Living Mantra Mantra, Deity, and Visionary Experience Today* (Londra: Palgrave Macmillan, 2019), 4.

¹⁰⁴ Mani Rao, *Living Mantra Mantra*, 5.

Onları (kutsal metinleri) bir başkasının başlangıcında kefaret yoluyla yeniden yaratan Maharişiler tarafından geri getirilmişlerdir. Vedalara göre Rişiler Rig Veda ve diğer Vedaların vizyonerleri sadece şairlerden olmak zorunda olmayıp ayrıca münzevi kişiler de rişi olabilir. Rig Veda'nın çeşitli Mantraları, bir Rişi'yi, meditasyon yaparken saf kalbine Mantraları alan bir münzevi olarak tanımlar. Rig Veda (3:43:5).¹⁰⁵ Hıristiyanlıkta mevcut bulanık rahiplik sınıfı gibi bekâr kişilerden oluşur ve bekâr kalmanın önemini vurgulamışlardır.

Hinduizm'e göre rişiler, çok eski çağlarda Vedik ilahileri "görmüşler" ve ebedi metinleri insan konuşmasına dönüştürerek insan dünyasına getirmişlerdir. Bunun sonucunda meşhur yedi *Vedik şarkıcı ailesinin* ataları olarak kabul edilmişlerdir. Destan literatüründe rişilerin kimliği ve sayısı değişmiş görünmektedir. Hint destanlarının en büyüğü olan *Mahabharata*'da (bugün mevcut olan biçim yaklaşık M.S dördüncü yüzyıla kadar uzanır), on rişi bilinmektedir (*Marici, Atri, Angiras, Pulaha, Kratu, Pulastya, Vasishta, Pracetas, Bhrigu ve Narada*). Bu saydıklarımız rişiler'in içerisinde en meşhur yedi rişi bulunmaktadır ve tarihi yaklaşık M.Ö. 1500'e kadar uzanan antik Hint edebiyatının ve Rigveda ilahilerini söyleyen ilham sahibi ilk şairler olarak kabul edilir.¹⁰⁶

Sonuç

Sonuç olarak Hinduizm'de vahiy denilince karşımıza belirgin bir mefkure çıkmamaktadır. Bu durum Hinduizm'in tıpkı kutsal metinleri gibi kompleks yapıya sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Dahası Hindu inancına sahip kişiler tarafından da vahiy tasavvuru tartışmalı haldedir. Çünkü onlar olayın, olguların teorik kısmından çok pratiğe sunduğu ürünle meşguldürler.

Hinduizm kutsal metinlerindeki vahiy olgusuna dair araştırmalar yapmak başta Hintli filozoflar olmak üzere pek çok düşünürü ve tabiatıyla dinler tarihçilerini de zorlamıştır. Hinduizm'in tarihi o kadar eskiye dayanır ki başlangıcını kestirmek imkansızdır. Bu durum Hint kutsal metinlerindeki yazıları, imaları ve hatta bazı tanrıları bile çözümlemeyi zor hale getirmiştir. Özellikle konumuzun ana unsuru olan Vedik çağa ait yazılı kaynak başta olmak üzere fiziksel materyal bulunamamıştır. Dolayısıyla başta Hinduizm'e ait kutsal

¹⁰⁵ *Rigveda*, 279.

¹⁰⁶ Gonda, *Vision*, 114.

metinlerin tarihlenmesi sorunu gibi yazılı metinlerin kaynağı da en büyük problemler arasındadır.

Makalemizde Hinduizm’de tanrı-insan ilişkisinde temayüz eden kavramlar; Şruti, smriti ve rişi olarak saptanmıştır. Bunlardan ilki olan şrutiyeye yani vahye dair Hint kutsal metinlerinde açık bir delil bulunmamaktadır. Buna rağmen şruti kavramının varlığı ve etki alanı, tartışmaya kapalı bir şekilde Hint alt kıtasında yüzyıllar boyunca milyonlarca inanırına ilham kaynağı ve akademik araştırmalara da malzeme unsuru olmuştur. Kelime olarak işitilen, duyulan anlamına gelen şrutiler, bilge insan rişi tarafından görülür. Şrutiler daha çok ses, konuşma, titreşim ve ritmik unsurları ihtiva eder. Hint dininde ön planda görünmese de dini unsurların hepsi şruti ile alakalıdır. Kutsiyet kazanan her şey kutsallığını ondan alır.

İkinci kavramımız olan rişiler, şrutileri (kutsal kitapları) alan kişilerdir. Dolayısıyla Hinduizm’de en seçkin kişiler olarak kabul edilirler. Tanrı Brahma’dan sudur eden sözler, hem kutsal metinleri hem de kutsal kişiler olan rişileri ifade eder. Onlar Tanrı Brahma’nın dünyada temessül etmiş halleri olarak görülür. Atman yani kişide var olan ruh Brahmandan bir parça olarak görülür. Bu parça daha çok rişilerin bedeninde ortaya çıkar. İşitilen ve görülen (şruti) şey –daha çok ses, ışık, titreşim - rişilerin deneyimleri sayesinde idrak edilir ve ilk görücüler veya duyanlar olarak tarih sahnesine çıkarlar. Fakat burada işitilen veya görülen şeyin fiziki bir unsur oluşturmasından öte rişilerin şrutileri işitmesi veya görmesi daha çok özsel, içsel bir meseledir. Çünkü onlar halihazırda ruhlarında Tanrı Brahmandan bir parça taşırlar ve Tanrının bir avatarası olarak görülürler. Dolayısıyla onlarda mevcut bulan her özellik Tanrıdan bir yansıma olarak görülür. Bu durum şrutilerin açıkça ana kaynağının bir bakıma rişiler olduğunu gösterir.

Rişiler, vahiy ile temasları esnasında birtakım haletlerden geçer. İlk bakışta olağan ibadet halleri veya gündelik insan rutinlerine benzer bu durumlar aşkınlıkla neticelenir. İlk dönemler şiir ve ilahi yazarları olarak tanımlanan rişiler, eserlerini krallara veya soylu ailelere ithaf ederdi. Rişiler Vedik dönemde ilhama mazhar şair statüsünden Tanrı Brahmanın sesi, konuşması gibi insanüstü halleri ihtiva eden fenomenlere dönüşmüşlerdir. Kısacası ilhama dayalı inanç yerini Tanrısal özelliklere, doğaüstü güçlerle temas haline geçene bırakmıştır.

Ayrıca Hinduizm, Yahudilikteki gibi ırksal üstünlüğe dayalı bir inanç sistemidir. Haliyle bu durum Hint kabileleri arasındaki kast farklılıklarını oluşturmuştur. Hindular kendilerini Ari ırkına dayandırırılar. Ariler kutsal metinlerin ilk muhataplarıdır. Orta Asya'dan göçtükleri iddia edilen Ariler ayrıca Kutsal metinleri Hint alt kıtasına getirenler olarak bilinirler. Hinduizm'de kutsal addedilen rişilerin Ari ırkından çıkmaları Hint toplumunda Arileri daha eşsiz bir konuma taşımıştır. Dini dinamiklerinin yanı sıra Hindularca Hinduizm, Aryan halkının gelenekleri olarak görülür. Bundan dolayı her Hindu kendisini Arilere atfeder. Aryan halkına olan rağbet Vedik dönemde ortaya çıkmıştır. Başlangıçta Aryan halkına hitap eden Vedik din daha sonraları işçi sınıfını oluşturan Sudraları da kapsayarak Hint toplumunun milli dini haline gelmiştir.

Kaynakça

- Ambedkar, B. Ramji. On the Aryan Invasion and the Emergence of the Caste System in India. *Journal of the American Academy of Religion*, 73/3 (2005), 843-870.
- Andre, Joel – Michel Dubois. *The Hidden Lives of Brahman: Sankara’s Vedanta Through His Upaniṣad Commentaries in The Light of Contemporary Practice*. New York: SunyPress, 1. Basım, 2013.
- Brown, Cheever Mackenzie. *God as Mother: A Feminine Theology in India*. Hartford: C. Stark, 1. Basım, 1974.
- Bloomfield, Maurice. *Religion of the Veda*. New York: Cambridge University Press, 1. Basım, 1908.
- Bloomfield, Maurice. “Hittite Language”. *Journal of the American Oriental Society*, 41, (1921), 195-209.
- Coburn, Thomas B. “Scripture, In India: Towards a Typology of the Word In Hindu Life”. *Journal of the American Academy of Religion*. 52/3 (1984), 435-459.
- Dasgupta, S. N. *History of Indian Philosophy*. 1. Cilt. Delhi: Motilal Banarsidass, 1. Basım, 1975.
- Doniger, Wendy - Smith, Brian K. *The Laws of Manu*. London: Penguin Books, 1. Basım, 1991.
- Dowson, John. *A Classical Dictionary of Hindu Mythology and Religion, Geography, History, and Literature*. London: Routledge Kegan Paul Ltd, 1. Basım, 1961.
- Dumont, Louis. *Homo Hierarchicus: The Caste System and Its Implications*. Chicago: University of Chicago Press, 1. Basım, 1980.
- Eşmeli, İsmet. *Dinlerde Kutsal Kişi Fenomeni*. Ankara: İlahiyat Yayınları, 1. Basım, 2020.
- Gonda, Jan. *A History of Indian Literature*. 1. Cilt. Wiesbaden: Otto Harrassowitz, 1. Basım, 1975.
- Gonda, Jan. *The Vision of Vedic Poets*. Lahey: Mouton & Co., 1. Basım, 1963.
- Gonda, Jan. *Vedic Literature*. Yeni Delhi: Manohar, 4. Basım, 2022.
- Güngör, Ali İsra - Kutlutürk, Cemil. “Upaniṣadların Temel Kavramları, Getirdiği Yeni Yaklaşımlar ve Hint Dinî ve Felsefî Dünyasına Katkıları”. *Dini Araştırmalar*, 12 (Eylül 2009), 31 - 46.
- Hawley, John Stratton - Narayanan, Vasudha. *The life of Hinduism*. California: University of California Press, 2. Basım, 2007.
- Jones, Constance A. - James D. Ryan, *Encyclopedia of Hinduism*. New York: Facts on File, 1. Basım, 2007.

- Kane, P. Vaman. *History of Dharmaśāstra 5/7*. Poona: Bhandarkar Oriental Research Institute, 1. Basım, 1962.
- Kaviraj, Gopinath. *Aspects of Indian Thought*. Burdwan: University of Burdewan, 2. Basım, 1967.
- Kayalı, Yalçın. *Antik Dönem Hindistan Tarihi ve Kültürü*. Konya: Çizgi Kitabevi, 1. Basım, 2018.
- Klostermaier, Klaus K. *A Survey of Hinduism*. New York: State University of New York Publishers, 3. Basım, 2007.
- Knott, Kim. *Hinduizm'in ABC'si*. çev. Medet Yolal. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 1. Basım, 2000.
- Kutlutürk, Cemil. *Farklı Dinlerde Vahyin Semantik Alanı/Hinduizm ve Sihizm Örneği*. İstanbul: Matsis Matbaa, 1. Basım, 2017.
- Küçük, Abdurrahman – Tümer, Günay. *Dinler Tarihi*. Ankara: Berikan Yayınları, XI. Basım, 2017.
- Maghad, K. Narayan Prasad, *Şri Vişnu Aur Unke Avatar*. Delhi: Motilal Banarsidass Publishers, 1. Basım, 2001.
- Müller, Max. *The Six Systems of Indian Philosophy*. Yeni Delhi: D.K. Printworld, 1. Basım, 2016.
- Nikhilinanda, Swami. *Hinduizm*. İstanbul: Ruh ve Madde Yayınları, 1. Basım, 2003.
- Oldenberg, Hermann. *The Religion of Veda*. Berlin: Motilal Banarsidass, 2. Basım, 1988.
- Prasoon, Shrikant. *Clarified and Simplified: Simple Explanation of Hindu Rites, Rituals, Customs and Traditions*. Yeni Delhi: V&S Publishers, 1. Basım, 2014.
- Rao, Mani. *Living Mantra Mantra, Deity, and Visionary Experience Today*. Londra: Palgrave Macmillan, 1. Basım, 2019.
- Sarup, Lakshman. *Nighantu and the Nirukta, the Oldest Indian Treatise on Etymology, Philology and Semantics*. Delhi: Motilal Banarsidass, 2. Basım, 2015.
- Schimmel, Anne Marie. *Dinler Tarihine Giriş*. İstanbul: Kırkambar Yayınları, 1. Basım, 1999.
- Sherring, Matthew Atmore. *The Sacred City of the Hindus*. London: Trubner & Co., 1. Basım, 1868.
- Smith, Brian K. *Reflections on Resemblance Ritual, Knowledge and Being: Initiation and Veda Study in Ancient India*. Yeni Delhi: Motilal Banarsidass Publishing, 1. Basım, 1986.

- Suda, J. P. “Dharma, Its Nature and Role in Ancient India”. *The Indian Journal of Political Science*, 31/4 (1970), 356-366.
- Williams, M. Monier. *A Sanskrit-English Dictionary 1-2*. Varanasi: IndicaBooks, 1. Basım, 2008.
- Yitik, Ali İhsan - Arslan, Hammet. “On the Vedas and their Origin”. *Milel ve Nihal*, 8/1 (Mart 2011), 225-250.
- Yitik, Ali İhsan. *Doğu Dinleri*. İstanbul: İSAM İslam Araştırmaları Merkezi, 1. Basım, 2014.
- Yitik, Ali İhsan. *Hint Dinleri*. İzmir: İzmir Yayınları, 1. Basım, 2005.

